

Megjelenik
minden hónap
15-én

három ivnyi
tartalommal.

MAGYAR NYELVŐR.

SZERKESZTI
SZARVAS GÁBOR.

SZERKESZTŐ
KIADÓ HIVATAL
(PEST)
„Hungaria“ vendéglő.
185–186. sz.

II. kötet.

1873. OKTOBER 15.

X. füzet.

NYELVÉSZETI KUTATÁSOK EREDMÉNYEI *).

II.

A meg igekötő.

A Nyelvtud. Közleményeknek II. kötetében (Pest, 1863.) a 161. s köv. lapokon Budenz „A magyar meg igekötőről“ értekezik és „Bevezetésül: az árja nyelvek néhány állítólagos hatásáról a magyar nyelvre.“ Ezen bevezetés kivonatát is külön cikkben fogjuk majd közölni, most áttérünk magára a címben jelölt tárgyra.

Az igekötők vagy úgy nevezett ige-praeifixumok az árja nyelvekben (melyek legjobban szeretnek ilyenekkel élni, a legrégebb emlékekben fönmaradt szanszkrittól a mai nap élő nyelvekig) nagyobb részt helyet és irányt jelölő alakszók. A magyar igekötőknek nagy része szintén olyan, hogy mindig megtartja egyenes eredeti irányjelentését; a bizonyító példákat csak említenünk kell: *átkelni*, *előhozni* vagy *előhozni*, *visszafordulni*, *egybegyűlni*, *összeszedni*, *szétverni*, *ellentállani*. Az altaji, és különösen az ugor nyelvek közül itt leginkább a magyar nyelv (és a vogul) jöhet kérdésbe. A magyar nyelv nem ment annyira az igekötők értéke elvál-

*) Az I. cikkben becsúsztott hibák: A *szomjuhoz* ige nem való a 392. l. 7. sorában említett példák közé, s az eredeti értekezésben csak a hangbeli fejlődésre szolgált analogiául, mert ennek különben *szomjuh* a régi irodalomból kimutatható töje; e szerint módosítandók az illető helyek. — A 391. l. 12. sorában *vej-* stb. törlendő, mert a *j* nem bizonyítható töbelinek. — A 388. lapon 12. s. al. *tehát* törlendő. — Sajtóhibák: 390. l. 13. s. al. olv. *iloše*; 391. l. 7. s. al. olv. *čnote*; 392. l. 4. s. al. * *örjez* h. olv. * *örejsz*; 393. l. 2. s. * *helyeghez* h. olv. * *helyegez*; 394. l. 7. s. al. *svjadék* h. olv. *svjadzik*.

St. Zs.

toztatásában, mint az árja nyelvek; mert itt találunk az igével annyira összeforrott igekötőket, hogy első tekintetre alig ismerjük őket meg. Például a latin *re, red* (= szkr. *prati*) eredeti jelentése „vissza, hátra“: *red-ire* „visszamenni“, *re-spicere* „hátra tekinteni“; de olyan igékben, minők *requiescere* „megpihenni“, *requirere* „megszerezni“, már nagyon elhomályosult a „hátra“ jelentés. A német *ver* igekötőnek etymologikus értéke (gót *fra*, szkr. *pra*) „elé, előre“, pedig ez épenséggel nem érzik ki a mai német *ver*-es igékből. Melyik római ember érezte, hogy *pono, cogito* (*po-sino, co-agito*) összetett igék? vagy melyik német érzi — a leggyöngédebb nyelvérzékkel — hogy *glauben, gleichen, bleiben* a *ge, be* igekötőkkel összetett igék? — Azon magyar igekötők, melyek nem láttatják mindig eredeti irányhatározó értéküket, főleg: *be, ki, föl* (ez a három csak aránylag kevés igénél: *bemeszélni, kibékülni, fölpofozni*), de különösen *meg* és *el*.

A mai magyar nyelvérzék a *meg* jelentéséről már nem tud eléggé számot adni, még kevésbé eredeti értékét érezni. Bizonyítják ezt azok a különféle magyarázatok s értelmezések, melyeket újabb nyelvkönyvek adtak róla (v. ö. Fáb ián I. Nyelvt. pályam. III. 216; Fogarasi, Művelt m. nyelvtan 193; Riedl, Magy. grammatik 147; Nádas-kay, Budap. hírlap 1860. 130. szám; maga Budenz, M. Nyelvészet V. 212; Hunfalvy u. o. 241. és 245. l; Schott V. Altaische studien II. — Abhandl. d. Berl. ak. d. wiss.). Azt mondják, hogy a cselekvésnek bevégzettségét jelenti, meg az értelem megerősítését, meg a megelőzőtt cselekvéshez való ellentétet, meg a beállóságot, meg egyebet, a mi igaz is nem is.

Jól jegyzi meg Hunfalvy (M. Nyelvészet V. 241.), hogy „a legszokottabb és legtökéletesebb magyar igehatározók *be, ki, föl, le, el, meg*. Hogy az öt első valóságos viszonyítóktól ered, az iránt nem lehet senkinek is kétsége. Vajjon hát a hatodik, *meg* nem volna-e viszonyítónak ivadéka?“ Azaz a magyar igekötők általában irányhatározók, legegyszerűbb tehát azon föltevésből indulni ki, hogy a *meg* is az. És valóban találunk olyan igéket, melyekben a *meg* határozottan irányt jelöl: *megettérek* revertor (Molnár A.), *megettérés* reditio; *megjutok* redeo; *megjövök* revenio; és még *meg-*

velni rejicere (M. A.*) Ezekben a *meg* irányt jelöl és egyenesen annyi mint vissza. S így a *még* származtatásában igazolva van Hunfalvy és Schott nézete, mely szerint ez az igekötő azon *még*, *mög* tőhöz tartozik, mely még önálló főnév alakjában is megvan (l. Nyelvőr I. k. 197. s köv. l.), de különösen a *mögött*, *mögé*, *mögől* névutókban. Nem nehéz azt is megismerni, hogy a *még*-nek régibb, épebb alakja, mely a HBeszédben fordul elé, *mige*, a hova-irányt is kifejezi, melyet a „vissza“ jelentés megkíván; minthogy a *mige* szót bizonyosan *mégé*-nek kell olvasni, tehát alakja teljességére nézve egészen a *belé* fokán áll, míg *meg* azon *bel* fokára rövidült, mely *belé* és a még jobban rövidült mai *bé* és *be* helyett régi irodalmunkban előfordul (*belment* = bement). Hogy *megé* régebben csakugyan használatos volt a mai vissza értelmével is, erre van egy adat közölve Erdösi Jánosból M. Nyelvészet VI. 48; v. ö. a RMNyelvml. III. 326. „menének *megé*“ = abierunt retro; e helyett később a bővebb *hát megé*, végre *hátra* lép föl.

Vannak még ilyen *meg*-es igék, különösen a régi irodalomban, melyekben kitűnik egyenesen a vissza (re, zurück) jelentés. Ilyenek: *megmarad* (übrig bleiben, azaz zurückbleiben; v. ö. RMNy. III. 327. megmaradéki reliquiae); *megronni* magát (sich zurückziehen); Marg. leg. 25. ő magát *megronszá* vala a dologtól; Gaal, Mesék III. 127. azt tüled *meg* nem *fogom* (= meg nem tagadom, meg nem vonom); Jászay szerint régi záloglevelekben „*megerieszteni* a jószágot“ a. m. visszaereszteni **); v. ö. Molnár A. *megerieszteni* retendo, remitto, relaxo; *meghívni* revocare, *meghíhatatlan* irrevocabilis RMNy. I.; szintén M. A. *meghívom* beszédemet = recanto; Toldy, a Debr. legendás könyv szótárában: „*meg* = vissza, számos igeösszetételekben“ pl. *megad* visszaad, *megvisz* visszavisz; Régi m. passio, kiadta Toldy, 112. l. mondjad meg nekem és semmiképen *meg* ne *tartsad* (vissza

*) A Müncheneri codexben a B. említette *megmenni*-n (redire) kível van még *megfordulni* (reverti) RMNy. III. 19. St. Zs.

**) V. ö. Magy. Leveles Tár I. (400 magy. levél) 25. l. „kit Bornemizza el vett vala twlewnk, de es meg *meg engette*“ (= visszaengedte); u. o. 26. l. „keniregjen az kiralnak felewle, hogy az zewlewtt *adatna meg vele*“ (adatná vissza vele). St. Zs.

ne tartsad, ne titkold T.); M. A. *megéledek* revivisco; *meghagyom* relinquo, reservo; *meghanyatlani* reclinari, reflecti; *megváltom* redimo, *megváltó* redemptor; stb. — Ezekben a latin *re* is egyenesen „vissza“ értékű, és figyelmet érdemel, hogy a régi magyar írók csak ilyen latin *re*-nek megfelelőnek érezték a magyar *meg*-et, mert már az ismétlést jelentő *re* M. A.-nél *ismét*-tel van visszaadva, pl. *relego* megolvasom *ismét*, *recognosco* megismerem *ismét*.

Most az értekező azon *meg*-es igékhez fordul, melyekben nem ismerzik meg az eredeti „vissza“ jelentés; mert *megtanulok* nem lehet = vissza tanuló, és *megmondom* nem lehet = visszamondom. Nem is eshetik kérdés alá, hogy itt ugyanazon *meg*-gel van dolgunk, mely a *megtérsni* igében „vissza“ jelentésű, és nem valami új *meg*-gel; mert a *be* is ebben *beföd* csak az a *be* lehet, mely ebben van: *bemegy*. A kérdés tehát csak az, miképpen magyarázódnak meg a *meg*-nek eredeti „*megé*“ értékéből ezen másféle *meg*-es igék. Ezeket B. három csoportra osztva tárgyalja; elnevezni — azt hiszem — így lehetne őket: A) perfectiva, B) pseudo-inchoativa, C) pseudo-futura.

A) Legkiválóbb jelentése a *meg*-nek, melyet valamennyi értelmező elismer, a „bevégeztség, perfectio“, pl. *megtanulni*, *megmondani*. Mondjuk: *megjárni a világot*, *egy utat*, stb. Az eddigiek szerint ezt ebből kell magyarázniunk: *megé-járni* pl. az utat. Ha azt mondjuk: *megtérek*, van már a térés előtt is megvolt (ha lehetne így mondani) „mögöség“, melybe a térés irányulhat, ép úgy mint a *bemenni* mellett lehet, sőt kell képzelni egy belsőséget, melybe a menés irányul. De a ki megjárja az utat, nem hátra jár, hanem előre, tehát nem is képzelhető már meglévő „mögöség“, melynek a járás irányuljon. E nehézséget nem nehéz elhárítani, ha azt nézzük, hol van a *befödni*, *betakarani*-féle igék mellett képzelhető belsőség, melybe a fődés, takarás irányuljon? Ez nincs meg előre, hanem csak a fődés, takarás által támad utólag, úgy hogy pl. „betakarom a testet“ tulajdonképen a. m. „takarással eszközlöm, hogy *bent* legyen (a még csak most keletkezett belsőségben, a takaró belsejében).“ Hasonlóképp ennél: *megjárni* (az utat) nincs ugyan „mögöség“ előre, hanem a járás által utólag keletkezik, s itt nem egyébe, mint az a tér, mely az uton járónak háta

mögött marad. Tehát „az utat *megjárni*“ (*megéjárni*) volta-képen nem más, mint „az utat *hát megé járni*“ vagy is „járással eszközölni, hogy az ut *hát mögött* legyen.“ Hogy aztán ez mit jelent, mindenki fogja érteni, a ki az igen jellemző német „*einen weg zurücklegen*“ szólásra emlékszik; ez sem más, mint „az utat haladás, járás által *hát mögé* tenni“, ez pedig a bevégzettségnek, a perfectionak igen szép és találó kifejezése. (V. ö. még ezt a német kifejezést; er hat das zwanzigste jahr zurückgelegt.) Innen világosak már ezek is: *megtenni* (a munkát), azaz tevéssel „megézni“, *hát megé tenni* v. helyezni (eszközölni, hogy *hát mögött* legyen; v. ö. *betakarni* = takarással „belézni“, eszközölni, hogy bent legyen). Ezen „perfectiós“ igék sorába tartozik határozottan majdnem a legtöbb *meg*-es ige: *megvarrni*, *megírni*, *megenni*, *meginni*, *meggondolni*, *megtölteni*, *megégni*, *megmagyarázni*, *megtanulni*, *megismerni* stb. stb. — Az ilyen perfectiós igéket, ha áthatók, a magyar nyelv főleg kitett tárgyszó mellett szereti használni; mert a perfectio fogalma megkívánja a cselekvés határának és végpontjának kitűzését, ezt pedig az által teszszük, hogy a tárgyat, mint a cselekvés által elvégzendő, mintegy megjárandó, kiszabott mértékű föladatot kiteszszük. Ez az oka, hogy nem mondjuk: „megírok neki“, ha csak ki nem teszünk valami tárgyat is (pl. egy szép históriát), hanem csak ezt: „írok neki“, és hogy „ich schreibe es ihm“ magyarul „megírom neki“. Ezt az észrevételt igazolja az is, hogy némely át nem ható ige a *meg*-gel összekötve áthatóvá lesz, pl. *megkacszagni*, *megpökni*, *megugatni*, *megszokni*. — Az ilyen perfectiós igékben a *meg* néha inkább a cselekvésnek határozottságát, nyomatékosságát vagy inkább eredményességét látszik kifejezni, pl. *megmondani*, *megverni*, *megölni*. Ezek azonban csak mellék értelmek, melyek az igében kifejezett egyszerű perfectio alapértelméhez csatlakoznak.

B) Pseudo-inchoativa. Vannak a *meg*-es igék közt olyanok is, melyekben az igekötő, úgy látszik, a cselekvésnek beállását vagy megelőző más állapotból ellenkezőre változását fejezi ki; ilyenek volnának: *megszeretni*, *megállani*, *megszabadulni*, *megbetegedni*, *megharagudni*, *meggyógyulni*, *megszaladni*, *megindulni*, stb. — *Haragudni* valamely állapotban bent levést, úgy szólván nyugvást jelentő

ige; *megharagudni* állapotba jutást, mintegy mozgást fejez ki. Tehát itt a *meg* adja az igének a mozgás fogalmát. Ha a *megharagudni*-t mint perfectiós igét így magyarázzuk: *megé-haragudni* = haragvását megézni, zurücklegen, — akkor a nyugvásból természetesen mozgás lesz, hiszen a *meg* = *megé* mozgás fogalmát kívánó irányhatározó. S csakugyan, *megharagudni* nem is egyéb perfectiós igénél, melynek szorosabb jelentéséhez az állapotba bele jutás csak másod rendben csatlakozott. A cselekvés beállításának mellék momentuma leginkább kitűnik a *meg*-es *-dúl*, *-dül*-féle igék-nél: *megkondúl*, *megindúl*, stb. — de csak azért, mert az egyszerű igében is, saját képző által (*dúl*, *dül*) a kezdés, beállítás fogalma nagyon ki van emelve.

C) Pseudo-futura. A MNyRendszere 120. szerint „néhány igekötők sokszor a jelen idejű igékbe a jövő idő értelmét oltják: *mondom* (dico), *megmondom* (dicam)“ (v. ö. még Riedl, Magy. gr. 147.). Hogy ez nem az igekötők valószínűségi functiója, már abból is kitűnik, hogy ily jelen idők akár hányszor nem is jövő értelműek, pl. „derék ember: *megmondja*, úgy a hogy érzi“; 2) az, a mit az igekötő valóban kifejez ebben: *megmondom*, csak nem lehet más, mint ebben: *megmondtam*; 3) az egyszerű igék jelene is jár a magyarban jövő értelmével*).

Ezek a fejtegetések a *meg* igekötőnek „sokféle“ jelentését nagyon egyszerű alapra vezették vissza: A *meg* (= *megé*) vagy eredeti irányjelentését tartja *meg* (= vissza), vagy perfectio kifejezésére szolgál (= *hát megé*, értve a cselekvés hát mögé tételét, elvégzését). A mi ezen kívül *meg*-es igékben még mutatkozik, az a bevégeztségből vagy egyenesen folyó vagy hozzácsatlakozó mellék momentum.

A *mög*, *meg* ugor rokonságából említhető cser. *möngö* a mit vki hátra hagyott, előbbeni haza; mint hat. vissza; *miüngö*, *-meg*, *-meke* után; — mordv *meki*, *mekej* vissza, megint; *mekelä* hátul, után. A többit l. Budenz, Szóegyezések 633. szám.

STEINER ZSIGMOND.

*) Sőt a magyarban tulajdonképen nincs is más jövő, mint *irok* vagy *majd irok*; mert *fogok írni* szorosan véve nem annyira jövőt jelent (legalább eredetileg), mint inkább beállító cselekvést: hozzá *fogok* az íráshoz.

A TESTRÉSZEK SZEREPE NYELVÜNKBEN.

A találó hasonlatok közt nem sokat enged a többinek az, mely a nyelvet bölcs, takarékos gazdának személyében lépteti föl. A nyelvet is, miként a józan oeconomust, háztartásának berendezésében legfőképen a czélszerűség s takarékoság elve vezérelte. A már egyszer beszerzett eszközöket ugyanis nem csak hogy nem heverteti tétlenül, nem csak hogy a kiszabott, szükséges működést mindenkor a legpontosabban végzeteti velük, hanem ezen felül még sajátlagos rendeltetésükön kívül gyakorta más különféle célokra is alkalmazza. Eléggé ismeretes pl. a térbeli kifejezések átvitele s alkalmazása az idő, következmény, ok s egyéb viszonyok kifejezésére. Ilyen, hogy egyéb példát mellőzzünk, a névmások közül különösen a mutatónak nagy körben működő, változatos szereplése.

E sok felé ágazó, gyakori használatú erők közé tartozik az emberi test és részei is. Tekintsünk be bármely nyelv gazdaságába s vegyük akármelyik testrészt, s tapasztalni fogjuk, hogy részint átvitelkép használva, részint tovább képezve és fejlesztve mindegyikük egész szócsaládot képez, egy halmozott szólásmódot alkot. Csak néhány példát egy pár ismeretebb idegen nyelvből. Görög: *κέφα*: fej, *κέφαλος*: fej, fejedelem, *κέρηρον*: fej, *κέρηρα* *Ολύμπιοι*: Ol. orma, *κρήνη*: forrás, kút, *κάρυον*: dió, *καρνώω*: befejezek, sat. Latin: *manus*: kéz, írás, mű, oldal, betétel (a koczkajátékban), csákllya, csapat, hatalom, *manubrium*: fogantyú, *manubriae*: zsákmány, *manipulus*: zászlóalj, *manifestus*: nyilvános, *mancipium*: rabszolga sat. Német: *auge*: szem, személy, bimbó, buborék, koczkaszem, *ochsenaugen*: dachfenster, *unteraugen*: coram, *augenmachen*: bámulni, *die augen gehen ihm auf*; átlát, megért valamit, *äugen, äugeln*: ostendere sat. Délszláv: *ruka*: kéz, írás, nem, faj, szerencse, *z arukom ići*: sikerül, *pod rukom*: titokban, *rukovati*: igazgat, eljegyez, *poruk*: jótálló, *poručiti*: megízen, *obruč*: karika, abroncs, sat. Franczia: *cul*: far, személy (ember), alap, alsó vagy hátsó része valaminek, *culer*: visszahuzódik, *culot*: fenék, *culotte*: nadrág, *reculé*: messzefekvő, késő, sat.

Ez alkalommal azon szólásmódok és átviteles kifejezések összeállítását veszik tőlünk olvasóink, melyeket a magyarban az emberi test egyes részei alkotnak. Ez összeállítás, ha majd utóbb az idegen nyelvekbeli hasonló kitételekkel egybevetjük, újabb s elég hathatós bizonyítékul fogja szolgáztatni amaz állítás helyességének, hogy gyakran a legkülönbözőbb, egymással nem érintkező nyelvek is találkoznak, egy úton járnak eszközeik megalkotásában, s a mi ebből foly, hogy nem minden, különösen nem minden syntacticalai egyezés föltételez egyszersmind egyik nyelv részéről szükségképen kölcsönvételt.

Fő, fej.

1. A fej megtartva eredeti értelmét rend szerint igével olyszerű szólásmódokat képez, melyek az eredeti kitételnek eredményét tüntetik föl, vagy pedig valamely lelki állapotnak külső kifejezései. Példák. *) *Agyba-főbe* = összevissza, nagyon, erősen, mértéken túl; pl. *agyba-főbe dicsér, magasztal, szid, gyaláz valakit*. E szólásmód eredetije: *agyba-főbe ütni, verni valakit*. — *Nyakra-főre* = rohanva, sebtén, hamarkodva; pl. *nyakra-főre iparkodik, dolgozik, kapkod valamihez sat.* A kifejezésnek eredetije: *nyakra-főre* (a régiéknél: *főmeredek*: praeceps: „főmeredek hulla le lováról.“ Sz. 100.) *esni, levetni vkit*. — A test nagyságával, fejlettségével együtt jár az erő nagysága is; innen, ha pl. a gyermek túl nőtte az apját, túl nőtt az apja fején, ez a szólásmód támadt: ez a fiú egészen rá-nőtt az apja fejére = erősebb lett, uralkodik rajta. „A ki szolgáját gyengélteti, fejére neveli.“ Sz. 415. — A fej a legnemesebb szerveknek a székhelye. Az oly ember, a ki csecsemő vagy zsenge gyermek korában fejletlen gyenge fejére hullva, agyrázkodást szenved, rend szerint gyenge elméjű marad. Innen a lassú eszűekre szóló kitétel: *fejére esett*, s ellenkező esetben: *legény ő a talpán, nem esett a fe-*

*) Idézeteinkben a következő rövidítések fordulnak elő: A. (Arany János Összes Költeményei. Új olcsó kiadás). F. (Faludi Minden munkái. Kiadta Toldy. Nemzeti könyvtár), Sz. (Baróti Szabó Dávid. A magyarság virági. 1803.), Ny. (Nyelvőr). M. (Molnár Albert Dictionariuma), Kr. (Kresznerics Szótára), E. (Erdélyi. Közmondások).

jére. — A fej tisztázása a köz népnél csak ritka, nagy-
 ünnepi eset, ennél fogva rend szerint erős, maró szerekre,
 közönségesen lúgra van szükség, mely csipő, égető hatást
 hagy maga után. Innen a szólásmód: megmosni valakinek
 a fejét annyi mint: éles, erős, szidalmas szavakat használni,
 korholni, dorgálni, szidni vkit. „Fejedre telik a párlóg.
 F. 924. Engem esz a lúg, ha fejed mosom.“ A. 3. 162.
 A hatalom érzete, a büszkeség, kevélység, elbizakodás, ma-
 kacsság a fej fölemelésében, magasra tartásában, mereven
 hordásában nyilatkozik; a szégyen, bánat, csüggedés, bátor-
 talanság a fő leeresztésében, csüggesztésében, lóggatásában;
 az engedelmesség, hódolás a fej meghajtásában; a csodál-
 kozás, nem tetszés és hitetlenség pedig a fej csóválásában s
 rázásában. Innen vannak a következő szólásmódok: „Fejet
 emelt (elhatalmasodott) a feslettség. Sz. 38. Liberálisaink
 nem tesznek semmit a honnak boldogulásáért, csak ereszt-
 nek hosszú szakállat, fenn hordják fejüket (uraskod-
 nak, büszkélkednek), cifrán szónoklanak. A 3. 95. Úgy fel-
 teszi fejét (megbicsakolja magát), hogy hozzá okossággal
 senki sem fér. Sz. 288. Lesütött fővel (halkan, bátor-
 talanúl) beszél. Sz. 60. Erre tudom csóválni fogja fe-
 jét (bámulni fog). Sz. 143. Erre Theomachus felránczolván
 orrát elfordula, végre fejét rázván (nem tetszés közt,
 elégedetlenül) elballagott. F. 250. Isten végezéseinek fejet
 hajtunk (engedelmeskedünk).“ Sz. 36. — Népünknel a nő-
 személyek férjhez menetelükig hajadon fővel szoktak járnak,
 csak ez után kapják meg a fejkötőt, innen: bekötötték a
 fejét, annyi mint: férjhez ment, asszonyává (anyává) lett,
 „Méllásd, előbb kötik be a fejed, mincs csém pap fogja
 még kezéd.“ Ny. II. 369. Megjegyzendő még: „bekötötte a
 fejét“ (Ny. II. 40.) = részeg; „Bekötötték a fejét csil-
 lagos keszkenővel“ Ny. II. 367. A kitétel eredete ismeretlen
 előttem. — Összedugják fejüket = sutognak titkon,
 alattomban koholnak, terveznek vmit. — Végül, bár nincs
 még elterjedve, de mint egy vidéken (Szeged) járatost, föl
 kell említenünk a következőt is: „Fazékba szorult a
 feje“ (Ny. II. 83) = tetten, rajta kapták.

2. A fej mint az emberi test legnemesebb része a pars
 pro toto elve szerint az egész test, az egyed, személy
 helyett áll. Példák. „Jó szívvvel vegyék a korpázást és a

merre hajlik a nyirpózna, az az ősz fejek (emberek) tesszése. F. 301. Száz ezer átkokat bocsát öreg fejére (az öreg emberre). F. 275. Gond telik fejünkre (reánk). F. 279. Árával telik fejekre az átok. F. 51. Istennek fejünkre telő (rajtunk teljesedő) áldásit átokká fordítjuk. F. 43. Válaszsz; elvárni fejedre (reád magadra) boszúmat. A. 3. 81. Actio! harsogta fejére Pipynknak (Pipyre). A. 3. 150. Fejeden (rajtad) száradgyon ezen gazság. Sz. 142. Arra nem adom fejemet (magamat). Sz. 11. A jövődő üdők mit szülnek fejünkre (reánk), eleve el nem láthatjuk. Sz. 142. Egy fejére (egy magán, egyedül) útra szándékozik. Sz. 143. Örömet elő vinné fejét (magát = előre menne, kapna az elsőségen). Sz. 144. Fejünkre telt (rajtunk teljesedett) károk oktassanak. Sz. 426. E pont alá tartoznak a következő kitételek is. „Fejenként (egyenként) mind ki igazítanám a városból. F. 256. Kis pénzecske helyett bankjegy fog jutni fejenként. (egyre-egyre) A. 3. 97. A papság birtokit főszámrá (mindegyik személy részére) felosztjuk. A. 3. 97. Ha többet nem nyom a latban a férjfiak érdeme, legalább egy arányúl oszlik az asszonyok érdemével fejről fejre“ (egyenkére, külön-külön véve). Sz. 112.

3. A fejben székelő agyvelő az értelemnek és akaratnak, a gondolkodásnak s az ebből folyó elhatározásnak az organuma. E szerint a fej s származékai = ész, értelem, ítélőtehetség, gond, gondolkodás, akarat, akaratosság. Példák. „Ennyit ő belálott a maga fejétől (eszétől). A. 3. 156. A mértékletesség egy nem bor-nemisza anglusnak nem fért fejébe (eszébe). F. 303. Törte fejét, forgatta eszét F. 304. Ha nincs egyéb gond fejében (elméjében). F. 273. A forgó szél ezeket hordotta fejébe (gondolatába). F. 291. Üres erszénnyel, üres fejjel (tudatlanúl, ismeretek nélkül) tértek vissza. F. 319. Nem a te fejedből (eszedből) sült ez ki, meddő ahhoz a te fejed. Sz. 140. Ezek a gyümölcsök (gondolatok) az asszonyok fejében (elméjében) termettek. Sz. 335. Sehogy sem mehet ez a dolog fejembe (elmémbe, nem foghatom fel, nem hitethetem el magammal). Sz. 28. Nem az ő fejéből (eszéből) főtt az ki. Bé-nőtt már nekem is a fejem lágya (megérett az eszem) Sz. 132. Fejetlen (esztelen, oktalan) feleselésben is továbbá megfoglak. Sz. 147. A bátor ember ve-

szedelemben sem veszi el a fejét (lelkejelenségét). E. 135. Roszban töri a fejét (elméjét). E. 136. Szöget ütött a fejébe (szúrja, bántja az esztét = gondot okoz neki). E. 137. Szór kopogós záport a vasfejü (erős akaratú: makacs, érteni nem akaró) népnek elébe. A. 3. 33. Ne mennyen a fejébe (ne gondolja), hogy ezt végbe viszi. Sz. 305. A feje sem fáj (nincs gondja, nem gondol) az együgyűek veszedelmén. Sz. 149. „Hallgass nyelvem, nem fáj fejem“ (nem bánt a gond, nem bánom meg). Er. 135. Oktalan vétek az akaratosság, maga eszén járó fejesség. F. 451. Az esztelemben mennél nagyobb a tudatlanság, annál nagyobb a fejekedés (makacskodás). F. 459. „Az akaratos emberek fejek után (akaratuk szerint) kormányoznak mindent, azon közben délszínre kelvén türethetetlen fejekedések (csökönnyösségük), rajta vesztenek“. F. 477. — Ide tartoznak még: fejefurt: resanus, M. feje-héjult: phanaticus, Kr. Tökfejű: ostoba, tökkelütött, tökkelütötték a fejét. Kukoricza-földön nyött a feje“ (tök a feje). Ny. II. 85.

4. Az emberi életnek egyik fő feltétele a fej; innen fej annyi mint élet. Példák. „Fején maraszták Jeremiást, fejére járának: megölelék. Sz. 142. Fején keresni valakit: capitis accersere. PárizP. Fejemet teszem rá (életemet). E. 187. Fejéről van a szó: halálra keresik. E. 187.

5. Testünk a fejnél veszi kezdetét, a fej legelső és legfelső része a testnek, de egyszersmind egyike a végeknek is; innen a fej = kezdet, forrás, ok, eleje; (szine, java: ἄριστος = vezér, úr), hegye, teteje, felső része vlminek; aztán vég, czél. Példák. „Ily nemes okfökből buzgott több rendű okokkal tön nem adózóból Hamarfy adózót. A. 3. 97. Avval kérkedik mintha ő volna feje-oka, néked pedig semmi részed azokban. F. 441. Főtől (kezdetétől, forrásától) árad a víz. Sz. 144. Az isten minden szaporodásnak első kútfeje. Sz. 250. Szemem érted árad míg buzgó kútfeje fogytig ki nem szárad. Sz. Szalafej: fons fluvii Szala. Kr. Pinkafej: fons fluvii Pinka. Kr. 362. Örökös fejünk ké (urunkká, vezérünk ké) teszszük Csóri vajdát. A. 3. 176. A férfi a háznak a feje (ura). Mellé adta Labodát, hogy lenne főfő iródeák. A. 3. 229. Mind a két nemen lévő főfő személyek. F. 269. Ha eszed van, interesből élj, ne nyúlj a főpénzhez. F. 24. Gégék szűkültek, botfővel teltek a

szájak. A. 3. 151. Armída pitykés fejü szöke topánkát vitetett be. A. 3. 32. Asztalfőre való, válogatott szavakkal él. Sz. 57. Körülfogja a búza fejét a kalászkok kopjája. Sz. 158. „Minden botnak végén a feje.“ E. 53. Ide tartoznak: ágyfej, hagyma, káposztafej, kéz-lábfej, oszlopfej, szegfej stb. „Annak fejében (végett) fordultam be hozzád Sz. 144. Kitanúlta, mi dolog fejében (végében, végett) jötenek. Sz. 333. Vacsora után ital jó álom fejében. Sz. 32. Nem jó falu fejében (falu végett = csekélységért) fegyvert húzni. Sz. 143. Új fejében v. név alatt adni valamit. Sz. 144. Szégyen fejében (miatt) bujdosóba indul.“ F. 255.

6. Az eddig elsorolt jelentésekhez részben csatlakoznak, részben belőlük fejlesztik ki értelmüket a fej további származékai. Igy fej-ed: fejjé lesz (v. ö. szár-ad [szár: kopasz, a régi nyelvben]: szárrá, kopasszá lesz), ebből: fejedelem: princeps, fejedzik a búza: triticum protrudit spicas; fejel, fej-ez: fejet ad, fejet (véget) készít; „megfejeelni a csizmát: caput cothurni renovare (Több haladást nem szenvedhet már tisztfejelésünk. A. 3. 40), bé-fejezni a beszédet: finem facere orationi, fejezés: finitio, consummatio, fejezet: capitulum, epilógus. Kr.; Napjaidat koldussággal fejezed bé. Sz. 135. A mi ugyan csak béfejezi (tetézi) nyomorúságát. Sz. 145. Másra fejezi a maga gazságát: téríti, fordítja.“ Sz. 145. fejz-ik: fejet kap; „A zab akkor fejzik, mikor a hetevényt meglássa“ Ny. 383.

SZARVAS GÁBOR

BENNÜNKET, BENNETEKET.

Gyergyai nyelvészkedésének egyoldalúságát eléggé megmutatták „Magyarosan“ cz. művének eddig megjelent ismeretesei. A többi közt „megfoghatatlan“ ő előtte, „miért akarja némely író a köz beszédben nem is hallható bennünket és benneteket valóban helytelen ragokkal kiszorítani az életben minden nap hallható névmásokat: minket és titeket“. Gyergyai ilyen formán okoskodott, mikor ezt írta: bennünk és bennetek (in uns, in'euch) ép úgy nem veheti föl a tárgyragot, mint nálunk és nálatok, hozzánk és hozzátok, azaz bennünket és bennete-

ket épen olyan képtelenség, mint nálunkat és nálátokat, hozzánkat és hozzátokat volna. Elkerülte figyelmét, hogy, ha csakugyan olyan képtelen alakok ezek, hogyan élhettek vele a legjobb nyelvérzékű írók egytől egyig.

Különben Gyergyainak ezt a dogmáját eléggé megczáfolta a Nyelvőr szerkesztője; de czáfolatában (160. l.) a többi közt azt mondta: „s a ki figyel rá, némi külömbséget is vehet észre egy részről a bennünket benneteket, más részről a minket titeket közt“. Azt kérdezhetette némely olvasó: Miben áll az a külömbség? Erre nézve volt már a MNyelvészet II. köt. 233. lapján egy jegyzet, mely közel járt az igazsághoz. Ott azt írta Hunfalvy Pál: „ . . . egyszer figyelmessé tett valaki, hogy az ő vidékin külömbséget látszanak tenni a minket és bennünket s a titeket és benneteket közt, olyfélént, miszerint minket titeket inkább mindnyájunkat, mindnyájatokat: bennünket benneteket pedig csak mindnyájunk, mindnyájatok egy részit jelentené; vagyis, azt mondta, mint ha bennünket benneteket valamivel kevesebbet jelentene, mit a minket titeket“. Az igaz, hogy bennünket benneteket kevesebbet jelent, mint a másik, de az nem áll, hogy részelő, osztó jelentése volna, s erre talán ilyen okoskodás vezette az illetőt: bennünket a. m. bennünk (azaz belőlünk) némelyeket. A Dunán túl, legalább Veszprémben, egyszerűen az a külömbség a kettő között, hogy a minket titeket szavakon mindig van (fő vagy mellék) hangsúly, ellenben bennünket benneteket mindig hangsúlytalan. Azt mondják például: minket várnak, nem titeket; minket várnak, titeket nem; minket el né felejtseték; titeket szólitottalak; — ellenben hangsúlytalanul: várnak bennünket; el né felejtseték bennünket; soha sém felejtlek el benneteket; láttak bennünket, még sém szólitottak. A ki figyelmesen olvassa a 161. lapon (a Népk. Gyűjteményből) fölsorolt példákat, látja, hogy a bennünket benneteket azokban is mindenhol hangsúlytalan. Nevezetes, hogy a bennünket benneteket kivétel nélkül mindig az ige után áll, tehát valóságos hangsúlytalan enklitikon, olyan, mint pl. a μῶν névmás Homerosnál e. h. αὐτόν. Mindig sérti a fületem, ha ezt a két névmást hangsúlyozva vagy épen az ige elé téve hallom; pedig elég

gyakran olvasok ilyest: b e n n ü n k e t számba sem vesznek (e. h. m i n k e t); b e n n e t e k e t emlegettek (e. h. t i t e k e t) stb.

Az idézett helyen Hunfalvy megkíséرتi a b e n n ü n k e t, b e n n e t e k e t szavaknak etymológiáját is adni. A törökségből vett b e l e, b ä j ä reflexiv névmástökökkel állítja egybe, s a kettős *n*-et úgy magyarázza meg, hogy „a szokás, elfelejtvén az önálló (bej, beh) szót, s gyakrabban élvén a b e n viszonyítóval, ennek hason tekintete után kettős *n*-nel fejezte ki azt“. Ez az egyeztetés ma természetesen meg nem állhat, minthogy bebizonyult, hogy a magyar nyelv régebben az ugor (finn-ugor) nyelvekkel képezett egy nyelvegységet és hogy ez a nyelvegység már sokkal régebben külön vált a régi török, mongol stb. nyelvegységektől (l. Budenz, Jelen-tés Vámbéry magyar-török szóegyezéseiről). Ha egyoldalú hasonlítást teszünk magyar és török szavak között, ez körül-belül annyit ér, mint ha francia és hendi, vagy angol és bengáli szavakat hasonlítunk össze. Ha tehát föltűnő egyezést találunk magyar és török szavak között, a nélkül, hogy más ugor és más török-tatár nyelvekben találnánk megfelelő szavakat, az egyezést vagy kölcsönvételből kell magyaráznunk vagy gyanúsnak tartanunk és egyelőre félre tennünk. El kell tehát vetnünk a fönt irt egyezést is, annál is inkább, mert alakilag sem kifogástalan. — Valószínű, hogy b e n n ü n k e t a b e l e (bél) gyökkel függ össze.

STEINER ZSIGMOND.

SZÓMAGYARÁZATOK.

Videre.

Eléfordul mint komárommegyei halas tó neve 1268. évről szóló oklevélben. L. Jerney, Nyelvkincsek 156. lap.

Hogy összetett szó, azt Jerney is sejtette; de hogy mit jelent, azt szó nélkül hagyta.

Szerintem *videre* annyi mint *videre* azaz *vízere*. V. ö. egy zemplénmegyei határvíznek 1255. évből való *Vízér* nevével: „Ad quandam venam *Vizer* nuncupatam, quae exit de *Fequetdow*“. Jerney, Nyelvkincsek 157. lap.

Hogy *víz*-nek eredetibb alakja *d*-re végződött, mutatja az összehasonlító nyelvészet (Budenz, Szóegy. 578. sz.), sőt

a *d*-t még mainap is hallani Örség vidékén, a hol vizes helyett azt mondják hogy vides. V. ö. Nyelvőr I. 422. lap: „Hogyan esik? Videsen“.

Bosporos.

Nincs meg semmiféle szótárban, pedig előfordúl még a népdalban is:

Másod része címeremnek,
Ama jó bosporos,
Mely ha nem lészen is borsos,
Legalább csak bors.
Mert bor nélkül méreg;
Egye meg a féreg:
Annyit ér mint ebnek a kéreg.

Erdélyi, Népd. I. 242. lap.

bosporos = bors-poros. Bácskában tegnapról maradt pecsenyére savanyú levét csinálnak s azt hívják bosporosnak.

PONORI THEWREWK EMIL.

IKER SZÓK.

A czímbeli szók mezején barangolva, összeböngésztem a Nagy szótárból (Nsz.) s Ballagi teljes szótárból (B.) az ide tartozó szókat és kifejezéseket. Célom velük kettős vala; először hogy egybeszedve, egy csoportba állítva az áttekintést, egybehasonlítást a kutatóknak megkönnyítsem; másodszer hogy a netán még hiányzó adatok megfigyelésére s alkalmyszerű kiegészítésére indítsam a népies kifejezéseknek örvendetesen gyarapodó buzgó gyűjtőit. A Nyelvőrnek tágas a kerete, ez is bele tartozik.

ácsori-vicsori, ikerített fn szájtató, fogait mutogató henye, haszontalan vagy bolondos hüle ember. Alsó írás módban használható népies kifejezés. (Nsz.) Napon sütkérező, fogát piszkáló, henye. (B.)

ág bog, sűrű növéssü s bogot képező ágak. Átv. ért. szövevény, bonyodalom, nehéz megfejtésü vmi, pl. ezen dolognak sok ága-boga van. (Nsz.) Növények bogos ágazata; á. é. szövevény, tekervény. (B.)

ág a b o g á l, székely szójárás szerint am. hímelhámol, imígy amúgy, akadozva mentegetődzik. (Nsz.) Hatol-hetel, zavartan mentegetőzik. (B.)

agy a b u g y á l: agybafebe ver, jól megdönget vkit. (Nsz.) Agyba-fejbe ver. (B.)

ajbaj, sok aprólékos akadály, kellemetlenség, vesződség. Nagy ajjal-bajjal végre megérkeztünk. Ajbaj! kilencz tehén még sincs vaj! Km. (Nsz.) Kis aprólékos baj. (B.)

á k o m b á k o m, nyelvjátéki iker szó: idomtalan irkafirka, melyet az írni kezdő gyermekek s más írástudatlan emberek tesznek; macskavakarás. (Nsz.) Irka-firka, idomtalan írás. (B.)

á n g ó - b á n g ó, jelent ámuló, bámuló, szájtátó, haszontalan ügyetlen embert. Máskép: angalit. (Nsz.) szája tátott hülye. (B.)

a p r ó c s é p r ő, holmi kicsi, csekély terjedelmű, diribdara-bokból álló, pl. vesszők, bokrok, marha, házi eszközök. Máskép: aprócsiperű v. csöpü. (Nsz.) — Apró dirib-darab-ból álló (pl. vessző); apró gyerekekről is mondják; ölbe sír az apró-cseprő. (B.)

c s a c s k a f é c s k e, csacsogó fecsegő (Nsz.) sokat beszélő, fecsegő, beszédes. csacska kis leány. fn. szószátyár. (B.)

c s a c s k a l o c s k a, csacsogó, locsogó. (Nsz.)

c s a t a p a t a, csatajos, lármás, zajos veszekedés, perlekedés, perpatvar; csattogás, pattogás. Máskép: csatépaté, csatipati, csetepata (Nsz.)

c s e g e b i g a, sok apró részekből álló elegybelegy, holmi. Ezen dolognak sok csegebígájavan, = sok ága-boga, (Nsz.) Sokféle apróságból álló holmi. Ennek a dolognak sok a csegebígája (nippaschen) (B.)

c s e c s e b e c s e, holmi aprólékos, leginkább gyermekeket kecsegtető czifraság, cziczoma, ékszer, játékszer. szereti a csecsebecsét. (Nsz.) aprólékos gyermek-jatékszer. (B.)

c s e l l é g - b e l l é g, könnyedén lépve, mélézva megyen, ideoda járkal. (Nsz.) Lassan bandukolva megy, ballag. Noha csak csellelgeve és halkán menének. (Gyöngyösi) (B.)

c s e n g b o n g, oly hangozás, melyben mind a két szó hal-latszík. Csengbong a török zene, v. hadizene. (Nsz.) Csengő, zúgó hangot ad; hegy-völgy cseng-bong visszhangiban. Sz. K. (B.)

c s e r e b e r e, aprólékos kereskedés, mely leginkább cseréből, v. holmi ócska szerek adásvevéséből áll, különösen olyan, mely csalásokkal van összekötve, pl. a házaló kupeczké, (Nsz.) — Csere útján történő aprólékos kereskedés; némely vad népek csere-beréből élnek. 2) Csalással járó csere; mi-nek már az a csere-bere? (B.)

c s e r e c s a l a, szójáték, am. csere csalóval v. csalással jár. (Nsz. B.)

c s e r e f i c s é l, trécsel, tereferél, deredarál, licseglocsog, cseregfecseg. (Nsz.) — trécsel, tereferécsel. (B.)

csetepata, háború folytában történő kisebb csatározások, összeütközések az ellenséges seregek egyes csapatai között, á. é. perlekedés, veszekedés, csitipati, perpatvar (Nsz.) - Kisebb ellenséges csapatok között történő lármás összeütközés; á. é. lármás perlekedés, veszekedés. (B.)

csetebota, mn. ügyetlen, együgyű, a ki csetlik-botlik. Csetebota ember. Balaton melléki tájszó. (Nsz.) Csetlő-botló, egye-bugya, ügyetlen, bamba ember. (B.)

csetlikbotlik, botorkálva megy; á. é. lassan dolgozgatva, akadályokkal küzdve halad előre: csak elcsetlik-botlik az ember a ház körül is. (B.)

csig-big, 1) kornyadt, eléhezett (apró jószág), 2) törpe, púpos, horgas lábú (ember). (B.)

csigabiga, 1) közönséges földi csiga; (gyermekjáték: vers) csigabiga nyújtsd ki szarvacskádat, itt jönnek a törökök füstös fazekakkal, sós kútba vetnek, onnan is kivesznek, kerek alá tesznek, ott is összetörnek. 2) á. é. szót nem érdemlő csekély dolog, haszontalan, hiába való vmi; ez csak csigabiga. 3) sok összefont szövevényes, ágas-bogas baj; ezen dolognak sok csigabigája van. (Nsz. B.)

csigariga, némely tájakon am. csigabiga. (Nsz. B.)

csipcsop, csipcsup, aprólékos holmi; csip-csup adósság; csippel-csuppall az az aprólékosan, aprónként. (Nsz. B.)

csiribiri, am. aprócseprő (Nsz.); hitvány, rosz, apróféle; csiribiri marha; csiribiri rosz emberek.

csiszeg-csoszog, lábait maga után húzva, talpait a földön csusztatva jár. (Nsz.)

csonka-bonka, a mi több részről meg van csonkítva, kurtítva. Csonka-bonka nyomorék, koldus. Képzésre olyan, mint a népmesében előforduló: róka-bóka, kakasbakas, nyúlom-búlom, farkas-barkas, tyúkombúkom. (Nsz.)*— Több részről megcsonkított, a minek több tagja hiányzik; a csonkabonkákat, sántákat és vakokat hozd be ide (bibl.). (B.)

csóráld-móráld, vmely dolgot csür-csavar, nagy feneket kerít neki. Ne csóráld-móráld, hanem mondd ki, a mielkeden van.

csajta-bajta, mn. lödöri. (B.) lödör, fn. csavargó, csatangoló, kószáló személy. (B.)

csöng-böng, imitt-amott hallik, lézeng; csöng-böng egy-két dió a kosárban. (B.)

csötebota, mondják oly emberről, ki mentében gyakran csötlik-botlik. Csötebota csámpás ember. (Nsz.) csötlobotló ember. B.)

csötlikbotlik, menés közben meg-megbotlik (B.) mondatik a lóról, mely mentében v. futtában megbotlik, térdre bukik, meg fölkapaszkodik. (Nsz.)

csög-bög, am. ág-bog, (Nsz. B.)

csürsavar, vmit ide-oda teker, himezve-hámozva elferdít. Csüricsavarja a beszédet. (Nsz.) Elferdít, himezve-hámozva beszél. (B.) Máskép: csürsavar.

csüng-büng, am. fityég, lógg. (B.)

csuri-muri, hitvány, haszontalan. (B.)

csörpör, veszekedés, pörlekedés. (B.)

csúszmász, mondatik olyan állatokról, melyek rövid lábuak lévén, inkább csúznak, mint lépni látszanak, p. a férgek és bogarak, valamint a kétlakiak (hüllők) sok nemei. Mondatik más állatokról is, midőn lábaikat szétterjesztve hason mennek, haladnak odább, pl. csúszmászavadászeb, midőn urakorbácssal fenyegeti. Átv. ért. hizelgő v. félenk eb módjára megalázza, elveti magát, alacsonyan eseng, könyörög vmiért. (Nsz.) — 1) Lábatlan, v. rövid lábu hüllőféle állat csúszva halad előre; 2) á. é. meghunyászkodva, magát megalázva eseng vmiért; csúszmászazeb, midőn gazdája meg akarja verni csúszmászazember, midőn meghunyászkodva, hizelegve kér vmit. (B.)

czelezula, podgyász, retyemotya, gúnya, holmi ringy-rongy. Elhordta irháját minden czelezulájával együtt. Alsó írásnembe való kifejezés. (Nsz.) — Mindenféle ringy-rongy, lim-lom, počgyász, bútor. (B.)

czikczak, máskép: szikszak; zede-oda rángatott, keresztül-kulcsul vonalozott vmit, nevezetesen írást, cifraságot jelent. (Nsz.) Tört vonalú cifraság. (B.)

czinczifinczi, 1) gúnyneve oly ifjunak, és kivált leánynak, asszonynak, ki túlságosan gyöngédnek tettetvén magát, igen kényes, érzékeny, mindenben megbántódó; 2) igen vékony, széllelbélt, nápicz (ifjú v. leány). Máskép: inczifinczi. (Nsz.). Vékony dongájú, nyápicz, szélllelbélt; á. é. magát túlságosan gyöngédnek tettető, azért kényes, hamar megsértődő. (B.)

czipegzo pog, czipőféle lábbeliben járva csoszog. (B.) Könnyű, száratlan, vékony talpu lábbeliben járva, czip hangot csinál. Keményebb talppal kipegkopo g. (Nsz.)

czókmók, holmi diribdarab, melyet a mészárszékben nyomtatékül szoktak a kimért húshoz adni. Különösen végtagok,

p. fül, köröm, fark, pofa. Átv. ért. ringyrongyfélé, genyegúnya, v. dibdáb eszközök, szerek. (Nsz). — Mészárszékben nyomatékul adott diribdarab hús, köröm, fül stb.; á. é. lim-lom, ringy-rongy, czele-czula; c z ó k o s t u l - m ó k o s t u l, mindenestül, minden hozzátartozóival. (B.)

d é r d u r, fn. duzzogó harag, czivódás, folytonos morgoló-dás, pattogás, durrogás. A v é n a s s z o n y d é r d ú r (Km.). D é r r e l - d ú r r a l, k e m é n y s é g g e l f e l e l e. (Pázm.). M a j d l e s z n a g y d é r d ú r. (Nsz). — Nehéz kedv, durczáskodás, veszekedés, nyelveskedés. (B.)

d é r r e l d ú r r a l, ih. haragosan, nagy perlekedve. D é r r e l d ú r r a l v i s s z a f e l e l g e t n i. E l t á v o z o t t n a g y d é r r e l d ú r r a l. (Nsz.) — Morgással, durczáskodással. (B.)

d e r e d a r a, fn. licsilocsi, haszontalan pletykabeszéd. Máskép teretura. (Nsz.) — Mendemonda, haszontalan pletykabeszéd. (B.)

d e r e d a r á l l i c s e g l o c s o g, haszontalan pletykákat öszvebeszél, tereturál, deredurál. (Nsz.) — Locsog-fecseg, tereferél, trécsel. (B.)

d i b d á b, 1) részekre szakadozott, elrongyollott, a maga nemében haszontalan holmi. D i b d á b ö l t ö z é k e k, rongyok. D i b d á b h á i b á i i r o m á n y o k. 2) Átv. ért. hitvány, nyomorék, béna, angalit. D i b d á b e m b e r. (Nsz.) — 1) Haszontalan, léhütő, nyomorúlt; d i b - d á b e m b e r. 2) rongyos, lomos; d i b d á b ö l t ö n y. (B.)

d i c z e g d ö c z ö g, a göröngyös v. gödrös, kátyolos uton járó szekér ide-oda ütődik, zökken. Mondják nehézkes járású, sántikáló, biczegő emberről is. (Nsz.) — A szekér rosz uton ide-oda ütődik, zökög. (B.)

d i d e g d a d o g, mondjuk beszélni kezdő gyermekről, v. hebegő nyelvű emberről, midőn hibás, érthetetlen kiejtéssel akadozva beszél. (Nsz.) — Dadogva, hebegve, értelmetlenül beszél. (B.)

d i l l e g - d ü l l ö g, ide-oda dőlöngő testtel mozog, megyen. (Nsz.) Dőlöngve jár, megy. (B.)

d i n n y é g - d ü n n y ö g, tompa orrhangon értelmetlenül, mint egy magával beszél. (Nsz.)

d i n o m d á n o m, tréfás kifejezés, jelent széles kedvű vídamságot, eszemiszomot, könnyelmű mulatozást, tivornyát. E g y k é t n a p i d i n o m d á n o m h o l t i g é r ő s z á n o m b á n o m (Km.). D i n o m d á n o m s ó g o r, e l ő t t e d a j ó b o r. (Népd.) L e s z d i n o m d á n o m ! (Nsz.) — Eszemiszom multság, tivornya; l e s z d i n o m d á n o m ; h e j d i n o m d á n o m, te vagy az én párom (Népd.). (B.)

diribdarab, holmi töredékek, ringyrongy, haszontalan részecskék. Diribdarab fa, d. d. kő, d. d. kenyér. (Nsz.) — Aprólékos hulladék, holmi; d. d. fa, d. d. rongy. (B.)

dirmeg-dörmög, haragjában, boszongkodva gyakran v. folytonosan dörmög. (Nsz.) — Morogva, dörmögve zsémbeskedik. (B.)

dirég-durrog, lármás erős hangon perel, pitteg-pattog. (Nsz.) — Pattogva veszekedik, zsémbelődik. (B.)

dug-bug, dohog, morog. (B.)

dúlfül, nagy haragjában dühöng. (Nsz.) — Dühösködik, haragjában fúj. Dúlfül magában, mint a vadkan. (B.)

IHÁSZ GÁBOR.

AZ IKES IGÉK PÁZMÁNYNÁL.

Egy éve mult, hogy Riedl Szende, akadémiai tag, az ikes igék mostani használatát megtámadva, azt indítványozta, hogy az ikes ragozást mint alaptalant, vessük el, küszöböljük ki. Az akadémiában ugyan határozott ellentmondásra talált indítványa; de mind a mellett találkoztak néhányan, kik kardot rántottak mellette. Riedl Szende s elvtársainak a többi közt egyik érvük az volt, hogy régibb irodalmunkban egész Révay koráig nem találkoztunk az ikes ragozás rendszeres használatával. Megemlégtették Pázmány nevét is, mint szintén olyanét, ki nem úgy használta az ikes igéket, mint a Révayféle elmélet követelné.

E sorok írója épen akkor tájt fogott Pázmány nyelvének tanulmányozásához s a fölmerült kérdés folytán különös figyelmet fordított az ikes igék miként használatára. Bátorkodik tehát a fölvetett kérdés körül tett tapasztalatait közzé tenni.

A tapasztalt eredmény a mostani ikes ragozás lehető legfényesebb bizonyítéka. Pázmány az ikes igéket bámulatos következetességgel egészen a Révay kifejtette szabály szerint használja, úgy annyira, hogy terjedelmes műveiben egyszerszem kerül összeütkezésbe vele.

Némi kis eltérés a mai használattól tapasztalható ugyan Pázmány műveiben, de ezen eltérés, az ikes ragozást teljes jogában hagyva egészen más kérdés körül forog.

Ez a kérdés a következő: mely igék tartoznak az ikések osztályába?

Erre is azt felelhetjük, hogy a mely igéket ma nap ikesen ragoztunk, ugyanazokat kevés kivétellel Pázmány is ikesen ragozza.

Az eltérés a következőkben állapítható meg.

1. Pázmány néhány igét következetesen ikesen használ, melyek a mai használat szerint iktelen ragozásúak. Ezen igék a következők: *lehellik*: *lehel*, *lépik*: *lép*; *zabállik*: *zabál*, *pökik*: *pök*. Megjegyzendő, hogy *lépni* és *pökni* igék Molnár Albert szótárában is ikeseknek vannak jelezve.

Eléfordulnak még ezen sajátos képzésű ikes alakok: *avik*: *avul*, *megbékéllik*: *megbékül*; *párállik*: *párolog*, *sérszik*: *sérül*, *szivárkozik*: *szivárogo*.

2. A ma nap csak ikesen használt igék közül kettőt iktelenül használ: *asz*: *aszik*; *usz*: *uszik*. Mind a két ige Molnárnál is iktelen.

3. A mai irodalomban vegyesen azaz majd ikesen, majd iktelenül ragozott igék közül a következőket csak iktelenül használja: *bomol*: *bomlik*, *omol*: *omlik*, *buj*: *bujik*, *oszol*: *oszlik*, *hazud*: *hazudik*, *romol*: *romlik*, *külbömböz*: *külbömbözik*, *vész*: *veszik*. Az itt jelzett igék Molnárnál is iktelen ragozásúak.

4. Vegyesen csak ezen ige fordul elé: *foly*, *folyik*, *folyamik*. Ide számítható talán még az „álmodik“ ige. A Kalauz (1766. kiadás) 47-dik lapján „*álm odh ass on*“ áll. Minthogy csak az eltéréseket vettem jegyzetbe, meglehet, hogy a prédikációkban, melyeket előbb kutattam a Kalauznál, „*álm odik*“ is előfordul. Azonban Pázmánynak szigorú következetessége valószínűvé teszi, hogy az „álmodni“ ige is iktelen ragozású nála.

Mind ez eltérések oly csekélyek, hogy azokból, még ha bebizonyíthatólag helytelenségeknek mutatkoznának is, a különben rendes használattal szemben csak valamennyire is nyomós érveket nem vonhatunk ki az ikés ragozás jogosultságának megdöntésére. Ez eltérések, ha bizonyítanak valamit, főleg azt bizonyítják, hogy a mi él, az folytonos változásnak van alávetve. Hisz a *lépik* még e század kezdetén is használatos volt az irodalomban, s ma már íróink közül egy sem használja ikesen; a *foly* és *folyik* pedig majd ikesen, majd iktelenül egyként divatos a népnél különböző vidékeken.

A mennyire jogosultak tehát Pázmány eltérései, ép annyira alaptalan azon állítás, hogy Révay teremtette a most használt ikés ragozást; mert ez egész terjedelmében a legszigorúbb következetességgel megvan Pázmány műveiben. De nem csak Pázmány használta így az ikés igéket, hanem kortársai is. Legyen elég Matkó Istvánra hivatkoznom, kiről Komáromy (Nyelvőr V. füz.) a lelkiismeretes kutató tekintélyével mondja, hogy az ikés igéket kevés kivétellel a Révay-féle szabály szerint használja. Révay tehát az ikés ragozást nem alkotta, hanem nyelvmélc-

keink, különösen a Bécsi codex adataiból vonta le, s a tizennyolczadik századon túl eső magyar irodalomnak minden sora egy-egy apologia Révay mellett az újabb támadók ellenében, a kik valami betegséget látnak ugyan, de a baj forrását fölötte rossz helyen keresik.

KISS IGNÁCZ

EGY KIS HELYREIGAZÍTÁS.

Tek. Szerkesztő úr! A „Nyelvőr“ múlt havi számában felszóltam a „foglalkozva vagyok“ kifejezés ellen, melyet a *s'engager* vagy „*sich engagiren*“ helytelen fordításának tartottam. Én akkor a „foglalkozom“ ígében csakis a *dolgozom* jelentést éreztem és tudtam; s így következtetésem, hogy a *foglalkozva vagyok* 1) alaki, 2) gondolati képtelenség. egészen helyes lehetett. — De erre vonatkozó nézetem újabban megváltozott.

Nem sokkal ugyanis a Nyelvőr említett számának megjelenése után egy levelet kaptam Budenz tudós barátomtól, melyben többek közt megteszi megjegyzéseit az én „foglalkozva vagyok“ csemetémre. A levél ide vonatkozó része így szól: „Számba nem véve a *foglalkozom*-nak már erősen megállapodott *dolgozom*-féle értelmét (= *ich beschäftige mich*), a *foglalni* igének *koz-os* alakját (*reciprocum*) még így is lehet (vagy lehetne) érteni: se *in*vicem *foglalni*, se *cum aliquo foglalni*; s a *foglalást* azon értelemben véve, mely a *foglaló* pénzben megvan, ez (t. i. *foglalkozni*) meglehetősen jól fejezné ki a „*sich engagiren*“-t. V. ö. *szólalkozni*, *összeszólalkozni*. Persze csak az a baj, hogy nem szokásos ilyen *foglalkoztam vele*-féle kitétel; de azt nem lehet tagadni, hogy az, *ex analogia* csakugyan támadhatott volna. Ezt elfogadva pedig, nem lenne hibás ez sem: *foglalkozva vagyok*, v. ö. *barátkozva vagyok* (meg vagyok barátkozva).“

E sorok olvasása után míg egy részről meglepett a levélíró finom nyelvészi érzéke, más részről azzal nyugtattam meg magamat, hogy a *foglalkozom* ígét olyanféle egymásra ható (*reciprocum*) jelentéssel népünk tudtommal nem használja, s így a *foglalkozva vagyok* kifejezés mellett ha felszóllhat is az elmélet. de a gyakorlat ellene van. Minden esetre e dolog szegyet ütött fejemben, s a bennem feltámadt kételkedés a bár csekélynek látszó kérdés további figyelésére s majdan tisztázására késztetett.

Idő közben lerándultam az Alföldre Makóra, azon városba, hol gyermekségemet töltöttem, s hova gondolatban mindig visz-

dehogy

szatérek, valahányszor nyelvérzékemre hivatkozom. S egy szerencsés véletlen úgy akarta, hogy épen ez a hely, melynek nyelvére gondoltam a foglalkozom értelmének megállapításánál is, — egészítse ki e szó jelentéséről való nem kimerítő tudásomat. Már épen a Pestre való visszaútazásról gondolkoztam s kocsisot fogadtam Szegedig. Kocsisom néhány órával a felfogadás után visszajön, s arra kér, hogy egy órával korább induljunk, mint az előbb megállapítottuk. „De hát minek oly nagyon sietni? 'sz van még elég idő nyolcz órákor is“ — mondtam neki. „Igen uram! de korábban szeretnék visszajönni, mert délutánra már mással vagyok lefoglalkozva“ — volt a válasz. Gépiesen fejeztem ki erre beleegyezésemet, mert gondolkozásomat azonnal a foglalkozom ige ezen előttem új használatának *szpzz*-ja foglalta el, s azon való meglepetésem, hogy Budenz asteroidja, melyet ő csak jó látócsövén át vett észre, most színről színre előttem áll.

Igy a tánczó szépeink által használt „foglalkozva vagyok“ törvényes származása világos lett előttem; bár arról, hogy a helyette ajánlott „eligerkeztem“ könnyebben érthető s talán csinosabb kifejezés is, most sem mondom le.

Bocsásson meg szerkesztő úr, hogy talán kelletnél nagyobb fenekét kerítettem e kis dolognak. De ezt meg kellett tennem már csak azért is, hogy kimutassam, hogy az élet sokszor mily szépen helyre igazítja hiányos elméletünket. Bár többször lenne alkalmam hasonló tanulságot merítenem a nép nyelvéből!

KOMÁRONY LAJOS.

IDEGEN CSEMETÉK. FATTYÚ HAJTÁSOK.

Hat nap előtt, hat nap után. Ezeket a kifejezéseket ma már derűre borúra használják. Pedig ezt magyarosan így szoktuk mondani: *hat napja, hat nap múlva*.

Kivülről tudni. Tudomásom szerint a magyar, ha vmit begyibe szed (v. ö. *apprendre par coeur, to learn by heart*), valamit megtanúl: *könyv nélkül* szokta tudni s elmondani. Mégis mostanában ilyen forma beszédben gyönyörködnek magyar hölgyeink. „Ezt még nem tudom *kivülről*“ (das kann ich noch nicht auswendig). Ha már Debreczenben is így kezdenek beszélni, Pesten talán már ki sem rí az efféle a magyar beszédből s azért nem szólotta meg még senki e kifejezést.

MÁRTON IMRE.

Jön. Már a Koszorúban meg volt róva a hatvanas évek elején a *jön* igének sokféle németes használata, mely annyi ma-

gyaros kifejezésünk rovására az óta is napról napra jobban lábra kapott. A hol a német azt mondja „k o m m t“, ott derűre borúra a *jön* igét alkalmazzák, különösen ujságíróink, azoktól aztán minden ilyen idegenszerű kifejezés lassankint rá ragad a nagy közönségre, holott a *jön* és *megy* igéknek a magyarban számos synonymuma van, melyeknek mindegyikével alakulnak magyaros kifejezések, s melyeknek jelentése körét a magyar synonymikának kell majd tüzetesen körülírni. — A német azt mondja: er ist drauf *gekommen*, és mi is mondjuk: rá j ö t t vmire (v. ö. 197. l.); de a „rá j ö t t“ kifejezés után rendesen h o g y - o s mellék mondat áll, pl. „rá jöttem már, h o g y mi az oka bajomnak“. Más kifejezésekben csak csinjával lehet használni és gyanúsnak tetszik nekem ez a sokat használt kifejezés: „nyomára jött, nyomára fognak jönni (Ell. 1873. 2.) e. h. nyomára a k a d t. — A német azt mondja: hernach *kommt* Berlin; a Vas. Ujs. (1873. 2.) hűségesen lefordítja: „ez után j ö n Berlin“ e. h. következik. — Azt még a német sem mondja: das k o m m t auf eins hinaus, hanem: das läuft auf ein hinaus; úgy látszik, az angol „it comes to the same thing“ kaptájára készült ez az új magyar kifejezés: „egyre jön ki“ e. h. egyre megy, m i n d e g y. — A német azt mondja: das ganze käme auf 50,000 fl. zu stehen, s a Ref. (1872. 200.) híven utána mondja: „az egész 50,000 frtba j ö n e“ e. h. kerülne. — A német mondja: es *kam* in die mode; ezt lefordítja Huntalvy János (Ég és Föld 24. l.): „divatba j ö t t“ e. h. divatos lett, lábra kapott. — A német azt mondja: wie er dazu *kam*; Böhm Károly (Ell. 1873. 37.) lefordítja: „hogyan j ö t t Zs. a széptani levelekhez“ e. h. jutott. — Es *kommt* die reihe auf ihn: ez némelyek szerint így van magyarul: „rá j ö n a sor“ e. h. rá kerül a sor, ö k ö v e t k e z i k. Das *kommt* daher: „ez onnan j ö n“ e. h. onnan van, az é r t v a n, ennek az az oka. — Dazu *kommt* noch: „ehhez j ö n még“ e. h. hozzá jár ul még. — Es ist *herausgekommen*, dass: „kijött, h o g y“ e. h. kiszült, kiderült. — Er ist *durchgekommen*: „átjött“ e. h. át esett, átcsuszott. Gyanús ez is: „szóba j ö t t“ (es *kam* zur sprache) e. h. szóba került, szőnyegre került. — Régi kifejezés már ez: „kijöttek a pályamunkák“ (Vas. Ujs. 1873. 2.), de talán csak mégis jobb a mai megjelentek. — Becsuszott a *jön* ige már sok olyan kifejezésbe is, a hol a németben sincs nyoma a *kommen* igének; pl. a fönt említett „egyre jön ki“; gyönyörű egy mondat ez is: „Midőn eszembe j ö n (jut) az az idő, melyben Krokovára jöttem“ (itt is magyarabb volna: k e r ü l t e m), pedig ezt néptanító írta (Ell. 1873. 2.) — Ellenben hogy a „kijön vele“ kifejezést, melyért Volf megróttá a Nyelvört (I. 477. l.), ha bár német kaptára készült, már nem igen lehet gán-

csolni, bizonyítja a 86. lapon található példakon kívül ez is: „Röviden jöni ki, nem érni be vmivel. Székely szólásmód“. Tsz. — A *megyr* ige is helytelen néhány kifejezésben; pl. „ez nem *megyr*“ e h. ez nem járja; „jól *megyr* neki“ e h. jól van sora, jól foly dolga. — A *jön* pedig ennyi magyaros kifejezésnek tör az élete ellen: rá akad; következik; egyre megy; kerül vmibe; oda kerül; rá kerül a sor; szóba kerül; lábra kap; hozzá jut; hozzá járúl; *kisül, kiderül; átesik, atcsuszik; megjelenik; eszébe jut; beéri vele.

STEINER ZSIGMOND.

Misem országszerte csak azt jelenti, hogy alig valami kevéssé, de az irodalom nagy affectálva semmi helyett használja. Igy olvasom a Föv. Lap. IX. 297. sz.: „A férj nem tudott erről *mitsem*, ő folyvást dicsekedett: mily takarékos neje van.“ E szerint a férj mégis csak sejtette, hogy nejének az ő keresményén kívül más pénzforrásai is vannak, s épen azért kötve hiszem, hogy takarékoságával oly nagyra volt volna. Irjunk természetesen, a hogy beszélünk, a nemzet nyelvén s ne csináljunk magunknak extra nyelvet, különben fölfüstölhetjük irodalmunkat, mert majd senki se érti.

Nyargam. Nem hittem szememnek, mikor olvastam, hogy „király ö Felsege pénteken huszadmagával rókavadászatban vett részt s érdekes *nyargam* után egy róka áldozatul is esett (Föv. Lap. IX. 298. sz.). Talán sajtóhiba az a nyargam? De csakhamar eszembe jutott, hogy szófaragóink mostanában teljes lélekkel neki vetették magukat a sportnak vagy legeslegújabb magyarsággal a *ficinek*. Hát ha az a *nyargam* nem más mint az angol „run“ vagy a magyar futtatás, vágatás? Akár mit jelentsen, a szó oly remek szép, hogy külömbet még Barczafalvy meg Bugát se tudtak volna kanyarítani. Alkotóját nagyon kérném, fejtse meg, mi az a *nyarg* meg hogy mi jelentést ad ennek az az *am*, mert a nemzet oly tudatlan, hogy a *nyarg*ról semmit, de semmit se tud s nyelvében csak a nyargal szó él, az *am*-ről meg szinte azt tartja, hogy nem él, sőt vannak a kebelében oly istentől elrugaszkodott emberek is, a kik azt merik állítani, hogy az az *am* soha nem is élt. Azt mondják, hogy az az *am em*, melyet a régi iratokban találunk, nem más mint *am em* s ez ismét nem egyéb mint az *alm elm* (ma a l o m e l e m) képzőnek *l*-telen alakja. Állításuk szerint az utóbbi és előbbi közt nincs nagyobb külömbiség mint a „boldog“ és „bódog“ közt s ennek támogatásául arra hivatkoznak, hogy a régi iratokban fölváltva hol „siram“ (sirám), „nyugodam“ nyugodám, hol meg

„síralm“, „nyugodalm“ áll. No de azok olyan emberek, a kik azzal az esztelen követeléssel lépnek fel, hogy a szócsináló gondolkozék egy kicsit s vizsgálja meg miből és mivel alkot, mert az ő fixa ideájuk szerint nem világos jelentésű alapszóból és ismeretlen funkciójú képzőből nem lehet értelmes szót képezni.

Elveszt azt jelenti ugyan, a mit a német „verlieren“, de az utóbbinak van olyan sajátos alkalmazása is, a miben a magyar nem követheti s ha mégis teszi, egészen mást fejez ki mint a mit akar. Például ebből: „Halloh! — mit *vesztett* ön *el* az élettárban“ (Föv. Lap. X. 7. sz.) senki se olvassa ki, hogy itt azt mondják valakinek: hordd el magad! Jó vastag germanismus ez a „mit vesztett ön el“ s a mi legszebb benne, angolból van fordítva. Magam sem tudom, hogy történetelt az, de annyi bizonyos, hogy csak a német kérdi: „was hast du dort verloren“ abban az értelemben hogy: takarodjál onnét, mert az angol azt mondja: „what are you doing there“ s ezt senkinek se jutna eszébe másképp fordítani mint: mi dolgoz ott, ha történetesen nem csak elhítteti az olvasóval, hogy angolból fordít, hanem valóban meg is teszi. Különben ez csak erkölcsi oldalát érinti a dolognak, nyelvünkre nézve természetesen mind egy, akár közvetítő nyelvből akár csakugyan az eredetiből fordít valaki ilyen szörnyűséget s a tanulság az egészből az, hogy ne szó szerint, hanem értelem szerint fordítsunk.

Testvér, nővér. Mostanában az egy szülő gyermekei nagyon kezdik egymást testvérezni meg nővérezni, de hála istennek csak novellákban, regényekben. Ezzel az írók olyan ostobának akarják föltüntetni a magyar embert, mintha még azt se tudná, hogy saját édes testvére idősebb-e, fiatalabb-e nálánál, azaz bátyja-e vagy öccse, néneje-e vagy huga? Mint minden roszban, itt is fordításaink az úttörők, a németben örökké csak azt találják, hogy „bruder“ meg „schwester“, tehát minnek tennének különbséget. De még itt sem állapodnak meg, mert az ily megszólítások mint kedves fivérem, kedves nővérem elég együgyűek ugyan, de még mindig nem elég németesek, mert hiszen a német nem így szólítja testvérét hogy: *mein lieber bruder, meine liebe schwester*, hanem csak *lieber bruder, liebe schwester*, tehát így kell magyarul beszélni: „Az nem határoz, kedves *testvér!* — De igenis, kedves *nővér!*“ (Föv. Lap. X. 8. sz.). Megjegyzem a „de igenis“ az én hozzátevésém, a többi híven úgy van.

„Föl tehát, Párisba jövő fiatal hazámfia! Itt a jó alkalom, most vagy soha!“ (Föv. Lap. X. 9. sz.). Ez a *föl* egyike azon haszontalan betolakodóknak, melyektől többet meg se bírnak

szabadúlni. Magyarul úgy mondjuk hogy: rajta. Legelőször Kazinczy fordította a német „auf“-ot föl-lel.

Viz és tej kisasszony. Nem hiszem, hogy ezt a kifejezést valaki értse vagy csak valaha hallotta volna. A Föv. Lap. X. 10. sz. találtam, a hol teljes mondatban így hangzik: „Te csak egy *víz és tej kisasszony* vagy“. Minthogy fordítás, tehát megnéztem az eredetit s ott „you are a bread-and-butter miss“ áll. Ebből aztán megtudtam, hogy a *víz és tej kisasszony* olyan emberi teremtetést akar jelenteni, melyet a németek „backfisch“-nak neveznek, tehát serdülő lánykát. A megfelelő magyar kifejezések: *csitri*, *fricska*, *czevere* a fürgeség, pajkosság mellék fogalmával járnak, ellenben az angol „bread-and-butter miss“ valamint a német „backfisch“ a serdülő lány együgyűségét vagy legalább is nagy fokú naivságát emeli ki. Hogy erre van-e egészen ráillő magyar szó, nem tudom s nagyon megörvendeztetne, a ki ilyet közölné velem. Csak arra vagyok kíváncsi, honnan merítette a fordító a vizet meg tejet, mikor az angolban kenyér és vaj áll, vagy talán magyarosításnak vegyük?

Kocsmaverekedés, magyarul *kocsmaverekedés*. A Föv. Lap. „ujdonadászának“ borzasztó mód éles magyar nyelvérzéke lehet, hogy a „wirthshausschlägereit“ a X. 90. sz. oly ékesen tudta lefordítani.

Lelkiismeretet csinál. Biz az különös mesterember lehet, a ki lelkiismeretet csinál; ugyan hol, merre található fel? A Föv. Lap. X. 100. sz. látom, hogy nőcsalásból szokás készíteni, mert azt olvasom, hogy „a férfiak már nem nagy *lelkiismeretet csinálnak* abból, hogy egy ily nőt megcsaljanak“. Ebből az is kitűnik, hogy az anyag már fogytán van, mert már csak kis lelkiismeret telik belőle. Mire való az a sületlen értelmű idegen rongy? Hagyjuk a németnek a „sich aus etwas ein gewissen machen“-féle kifejezést, s maradjunk meg régi jó magyar szavunkjárása mellett, mely így szól: *sem mibe se veszi*, vagy a mi az idéztem példába jobban illik: *mibe se veszik*.

Karok alatt. A Föv. Lap. X. 101. sz. a következő igaz gyöngyöt találtam: „Ekkor összefogták, mint egy ív papirt s a *karok alatt* hordták“, már t. i. az emberek a kalapot. Érti ezt magyar ember? Nem, hacsak olyan nem, a ki németül gondolkodik s németből ír eredeti magyar tárczákat. Azt akarja mondani a tisztelt cikkező, hogy *hónuk alatt* velték a kalapot.

VOLF GYÖRGY.

Háti bőrönd. Így híják hivatalos nyelven azt, a mit a becsületes magyar baka *borjunak* mond. Kettőt vétenek vele. Először olyan szót avansziroztatnak katonai műszóvá, melynek con-

duiteje a nyelvész hatóság bizonyítványa szerint nem valami jóféle (v. ö. *A helyes magyarság elvei*. Budapest. 1873. 57. lap. *Nyelvőr*, I. 48. lap.); másodszer oly elnevezést nyomnak el miatta, mely ugyancsak magyar népünk eszejárása szerint támadt s országszerte él. Halljuk csak, mit danol a székely katona!

Verje meg az isten,
Szeben mézáróssát,
Hogy mér vágta vót le
Kiesi bornyu lábát.

Szegén kicsi bornyu
Nem tud lábán járni,
Gyalog katonának
Hátán kell hordozni.

Vadrózsák I. 212. l. 425. sz.

De most mi történik ezzel a nótával? Így nem maradhat. Vagy nyelv dolgában nincs szigorú subordináció? Hátha épen ez a dalos panasz okozta, hogy megszabadították a szegény közlegényt a terhes „borju“-tól. De bezzeg meg nem köszöni. A borju csak a hátát nyomta; a mit helyébe kapott, a *háti bőrönd*, az nem csak a hátát, hanem még a nyelvét is bántja.

Vany. „Magyar“ philosophiánknak egyik szószörnyetege: *van* igéből s *r* „képzőből“ alakult *essentia*-t akar jelenteni; pedig már Geleji Katona megmutatta, hogy kell azt magyarul mondanunk. *Corp. gramm.* 318. „essentia, magán-létel; vagy vagyonság.“ Az előbbi nem műszónak való; de az utóbbi egészen helyes, és a mint jelenleg itt-ott használják, t. i. a rövidebb *van* s á g-féle alakban tökéletesen sikerült. Etymologiai alakját a nép nyelvében élő *nincsen* s *é* g-gel igazolom. „Nincs nagyobb baj a nincsennél“ mondja a hódmezővásárhelyi példabeszéd, *Nyelvőr* II. 420. lap.

PONORI THEWREWK EMIL.

EGYVELEG.

(A betűk egyszerűsítése.) A kettős mássalhangzók ügyében a lefolyt két hónap alatt újra egy sereg czikket s észrevételt kaptunk. Ezeknek nagy része az egyszerűsítés mellett van s a juliusi füzetbeli javaslatot általában helyesli; csak némelyikére nézve tesznek, mint mondják, praktikusabb módosításokat. Mind ezeket a deczemberi füzet számára tartottuk fel. E tárgyra vonatkozólag a „Debreczen“ ez évi 173. számában egy czikk jelent meg, mely előre bocsátva, hogy „Baranyi Adolf-

n a k Betüreform című műve könyomatban közzé tétetett, s bár a magy. tud. akademiának be is mutattatott, ez jónak látta a sok tanulmánynyal írott művet kellő figyelemre nem méltatva a gyakorlati életbe bevihetőnek nem ítélni“ további folyamában így hangzik: „Valóban csodáltuk, hogy a magy. tud. akadémia tagjai, a kik a finn, lapp, vogul, cserkesz, dák, szláv, csángó stb. nyelvekkel annyit bibelődnek, az anyanyelvünk tökéletesítésére szolgáló ama reformjavaslatot figyelemre se méltatták, s „maneat“ régi elvökhöz ragaszkodván, az újítástól mintegy megirtóztak. Annál feltünőbb volt előttünk, midőn később többen közölők épen magy. tudóstársasági tagok is, mint Szarvas, Hunfalvi, Rákosi, a Nyelvőr körül csoportosulva, a kettős mássalhangzók egyszerűsítésének behozását czélul, tüzvén ki, Baranyi Adolfot, a ki az újabb időben e tárgyban uttörőnek tekinthető, figyelembe sem veszik. Minden esetre feltűnő dolog, hogy (Baranyi) szerves munkáját a magy. tud. társaság elveti, s kevés idő múlva, ugyanazon tudóstestület tagjai azt — más téren és más alakban felszínre hozzák, és az abban foglalt reformok szükségességét elismervén ezeknek kifejtéséhez is hozzá fogtak“. — E világosan beszélő, félre nem érhető vádra felelünk kell. A cikk írója, legyen az bárki, nem kutatjuk, nagyon el lehetett fogulva, midőn főntebbi sorait fogalmazta, midőn kimondta ránk a vádat, hogy mi learattuk azt, a mit nem vetettünk. A közlemény többi pontjára nem reflectálunk, bár azok közül is nem egyhez férne némi észrevétel, csak azt az egyet, az elsa-játítást vesszük figyelembe. A Debreczen említett cikkének ez a kezdete: „E lap folyó évi (tehát 1873.) martius 15-én megjelent számában ismertette volt Baranyi Betüreform című műve, mely azután csakhamar könyomatban közzé is tétetett, sőt azután a magy. tud. akademiának be is mutattatott.“ A „márcz. 15-ike“ s a rá következő két „azután“ világosan bizonyítják, hogy Baranyi műve az akadémia elé a prilis előtt nem kerülhetett. Már pedig a Nyelvőr mult évi (1872) deczemberi borítékán az előfizetésre való felhívásban ritkított betűkkel olvasható, hogy „a beálló év teendői közé tartozik a czélszerűtlen írásjegyek megjavítása: az úgy nevezett összetett mássalhangzóknak egyszerűekkel pótlása“; s a januári füzetben közvetlenül rá meg is jelent Hunfalvy módosító javaslata, azt nem is említve, hogy Irsik Ferencz még a mult év derekán tette meg erre vonatkozó ajánlatát. Ha tehát „feltűnő dolog“ valami, úgy bizonyára az a feltűnő, hogy a cikk írója tájékozatlansága tudatában sem vetett számat magával, s kezébe merte venni a tollat egy teljesen alaptalan vád megírására

annál inkább, mert azt maga is bevallja, hogy a Nyelvőr módosító javaslatai egészen más alakúak mint Baranyié.

(A z s i r o s a t y a f i s á g.) Az előbbi rovatban említett tárgyra nézve egy támadás is jutott a kezünk közé, mely a betűk egyszerűsítését feltűnési viszketegnek nevezi, s különösen Hunfalvy ellen kel ki mérgesen. „Ha Hunfalvy Pálnak — azt mondja a támadó — okvetetlenül van szüksége vesszőparipára, nagyon szépen kérem, maradjon csak a vogul nyelv mellett, melyből neki magának ugyan édes kevés, a nemzetnek pedig épen semmi haszna nincs, nem is volt, nem is lesz.“ A Debreczen czikke is szemrehányáskép emlegeti az akadémiának a lappokat, vogulokat stb. Azon kívül kapunk mi úgy koronként amolyan erős lébe eresztett vogulfaló invectivákat, melyek neki-neki rontanak egyik-másik nyelvöbéli cikknek, s tartanak olyan mérges kapuczinádokat a zsiros atyafiság, ez ellen a szentségtörő, „a magyar nemzet felségét sértő és mélyen lealázó törekvés“ ellen, hogy gyönyörűség olvasni. Azt a gyengéjüket nem bántjuk, hisz úgy sem orvosolható meg, hogy elégnék tartják büszkélkedni abban, hogy „a magyar nemzet dicső volt“, de azon vajmi keveset lendítenek, hogy jövőre is dicső legyen, hogy tényleg is, ne csak szóval, sorába álljon a művelt népeknek, hadd élvezzék békén ezt a gyönyörűséget; hanem az ellen már föl kell emelnünk szavunkat, hogy olyan dologba ne szóljanak bele, a mihez teljességgel nem értenek; az ítélet mondáshoz józan észen kívül mindenk fölött értés szükséges; ez pedig náluk csak pium desiderium, a legtöbb esetben még az sem. Ezt pedig azért tartottuk kötelességünknek elmondani, mert még csak a közel mult években is egyik akadémiai tudósító nagyon neki adta magát annak a kedvtöltésnek, hogy szeretett tudós képpel olyan kérdésben ítéleteket, s rend szerint fitymáló ítéleteket hangoztatni, a melynek még az alpháját sem ismerte.

(Ké p e s v a g y o k.) A Nyelvőr I. kötetének 162. lapján Brassai helytelennek nyilvánította a „képes vagyok: ich bin im stande“ kifejezést. Ennek ellenében mi ugyanazon kötet 404. lapján ügyekezünk bebizonyítani, hogy a megtámadott kitétel nem helytelen. Akkor leginkább okokkal küzdöttünk, mert a hiteles forrásokból bár kerestünk bennük, nem meríthettünk, nem találhattunk adatokat. Most már ilyenekkel is szolgálhatunk. Háromszéken a következőket hallottuk. Egy kocsis lováról beszélvén, dicséretkép hozzá tette: „képesek ezek egész nap így járni.“ Egy asszony a szomszéd legény fiáról, a kit az övével szemben erősebbnek tartottak, ezt mondta: „a vállára es vette (a zsákot), de nem volt képes elvinni“. Későbbi tapasztalá-

sunk arról győzött meg, hogy az a kitétel Háromszéken járatos, mert elég sokszor hallottuk.

NÉPNYELVHAGYOMÁNYOK.

Szólásmódok.

Szeged-vidékiek.

Jó darab tartománya van = szép darab birtoka.

Főjj náluk valami = nehéz dolgon törik a fejüket.

Mosogat a macska = nyalja az edényt a konyhában.

Neki durálja magát = jó erővel és kedvvel fog a munkához.

Kigyüttünk bodor korpára, kigyüttünk dülőre = belevesztettünk a vállalatba.

Vetöttek mán valamit a szájába = valamivel kielégítették, de nem szívesen.

Koppan tüle a szömöd = nem kapsz abból.

Mindön kitudódik = megtudunk mindent.

Oda vertek neki, a hun mög nem sántul = a farára.

Lóvá nem löhet imátkozni — mondja a gazda a béresnek, ha az igen ügyetlen.

Belü raktam az üngömön, kibékütem a gyomrommà = jól laktam.

Felit néköd osztogattya = sánta asszony vagy lányról mondják, midön menés közben biccent.

Szöme kévánnya, nem a hasa = több eledelt vesz ki a tányérra, mint a mennyit megbir enni.

Nagyobb a szöme, mint a hasa: u. a.

Sé füle sé farka dógának = se eleje, se vége.

Kis vártatva émék hozzátok = kevés idő múlva.

Szömetelődzik az eső = szemenkint, ritkásan esik.

Szömetelődznek a disznók = poterázva szemet keresnek.

Ögyem mög a kis szádat, a mík Jeruzsálémba gancza-szagató vót; gúnyból a legnagyobb szájú lánynak vagy legénynek mondják.

Kerüjjon kend belü = a szoba belsejébe az asztal mellé.

Fordujjék kend be a komáhon, valamit szóni akar.

Ténnap befordútam Istványékhon is, osztáng elvégesztük a sort = a köztünk levő dolgot.

FERENCZI JÁNOS.

Örségiek.

Sé adhattya, sé hajhattya (hagyhattya), mikor az ember vmi dolgával se-így-se-amugy formán van.

Van vmi a bögyibe (durczáskodik, haragszik vmiért).

Gyógyullanak be a szémeid! (vakulj meg!)

Ném kopog a szeméd tüle, v. vakulsz tüle (nem kapsz belőle).

Már most mégénné a szép asszony fösztit (éhes).

Kéröt rág (a tehén). — Kanász elejbé gyár (csordába adisznó).

Jó marhalátó embér (jó gondviselője a marháknak).

Légrábláták róla (pl. a bíróságot v. a becsületet). — Ugy ál rajt a ruha, mint ha villájê hányták vóna rá.

A de okos vagy, többet tucez (ismersz) tisz papná, ném hijába az anyád elött létte! (mikor született, anyja — szemei — elött jött a világra).

Egy nap alatt kü-házat tud csinányi (t. i. tokmányt vagy is kaszakó-tokot fából).

Ném agg rá; — ném tud érte. — Jó déákos embér (tud írni olvasni).

Szakot tett rajta (nagy gorombaságot vitt végbe rajta).

Hány tojást tuccz mégénni magattul? (egyet sem, hanem a tyuktól).

Hány kényeret sütnék égy esztendeig? (egyet sem sütnék egy álló esztendő lefolyásáig).

GAÁL FERENCZ.

Debreczeniek.

Ü se fenékig téjfel. (Ü se jobb a Deákné vásznánál; ő se jobb mint más).

Hónap után kis kedden, bornyúnyúzó pénteken (soha napkor).

Teszi magát, mint ecs csü tengeri a zsákba. (Arra mondják, ki erejével vagy eszével a sok egyenlő erejük közt kérkedik, henczeg.)

Örül neki, mint vak Laczi a fél szeminek. (Vak, a ki csak egyik szemével, világtalan, a ki egy cseppet sem lát.)

Töri a csürhejárást. (Töri az esztét, erősen gondolkodik.)

Elrejtözött, mint Vászón Pál. (Ez úgy rejtözött el, hogy bűvő helyén elnyomta a buzgóság, elaludt.)

Úgy ül ott, mint Homoró végin a guta. (Olyan emberre mondják, ki mogorván meghúzza magát vmely helyen s meg se szólal.)

Álgyom meg az Isten, mint a suhai malmot. (Ezt bizony ugyancsak látogatta az Isten ítéleti. V. ö. Jókai Adomái.)

- A vendéget néha tréfásan így fogadják:
Isten hozta, nem is vártuk,
Ha visszamegy, as se bánnyuk.

MÁRTON IMRE.

Vőfény mondókák a mennyegzőben.

Mennyegzőre való meghívás.

Általam tisztéli N. N. uram, N. N. uramat, ílete kedves párjával szerédára, a hitnek még hallgatására, egy kevés lakodalmi múlaccságra, egy kevés vacsorára, érdémés és bécsületés házoknál megjelenni szíveskégyyének.

Ha ez alkalommal kalácsot és bort is hozott aján-dékú!l, ezen szavakkal adja által:

Ezén bor és kalács ajándíkkal kívántak kedveskédni, kívánnyák pedig ü kigyelmék én átalam, hogy a kik ezén kevés aján-díkbúl részesülhetnek: aggya Isten kinek kinek jó egíssígire. Magam is hasonlókípen kívánom, és bécsülettel kigyelmeték asz-talára létészém.

Az ágykikérés.

Idés jó uram, idés jó asszonyom! jól emlékézhetnek kigyelmeték rá, hogy ezén ifjú N. N. öcsém uram istenés és tör-vínyés házasságra félindúlván, keresétt önmagának éggy olyan bécsületés nőt, a kibe szíve, lelke megnyúgoggyík; ugyanis Isten igazgatásábúl megtanálta ezén kigyelmeték házánál érdémés és bécsületés léányokat, kik mostan égymással jegyadással és kéz-beadással lé vannak pécsétélve; de mi avval még ném elíkszünk még, hanem kívánnyuk az hónapi napon az Isten anya szent égyszházba az hitnek arany lánczával összeköttetni. De minek előtte (mindenek előtt) az én jó uram kírí szívesén, mint jövendő ílet-társának házbeli bútorát gondviselése alá venni, ha kigyel-metek, vagy is léányzó benne nem ellenkéznek.

Mikor a menyasszonyért mennek, a vőfényt elő re küldik szállás csinálásra sa menyasszony szü-leihez így szól:

Idés jó uram, idés jó asszonyom! jól emlékézhetnek kigyelmeték rá, hogy a múlt napokban ezén ifjú, ezén kigyelmeték házokat mékkeresvén, ugyanis kigyelmeték szerlemés léány mag-zattyokat magának jövendőbéli házas társúl el is jegyzette. Erre nízve téhát, hogy ezén köveccsígémet mindénéknek deklarájjam, nekém ném czíloom, nem is engém ílet, hanem csak az: hogy a mi kompániánknak kevés idejig való szállást kigyelmetéktől ki-instájjak, hogy ezén eltökílt szándíkunkat tökíletésségre vihettyük

Ha a menyasszonyos háztól elmegyen:

Itt ha alkalmatlan vendígék mi valánk,
Még eneggy jó gazdánk szándíkod méghallánk,
Örömet elvisszük jó híred, nevedet,
Álgya még az Isten kedves személyedet.
Terjessze az Isten számos századokra,
Melyek köszt tanálhaccz sok bódog napokra.

Menyasszony felkontyolásakor, a midőn megáldás
végett a násznagy elébe viszik:

Béhosztam közzéték eszt az égy pár szívet,
Melynél ném szült a föld szébb igazabb hívet.
Tígy fejökre arany áldást ídés jó násznagyom!
Áld még, bocsásd őket, hadd virágozzanak,
Némzetrül némmetre hogy elágozzanak.

Erre a násznagy áldásképen mond valamit, a vő-
fény pedig befejezi azt ekképen:

Én is aszt kívánom az egekbül rátok,
Soha né szájjon fejetékre átok;
Szeressítek egymást mint igaz barátok,
Eszt kiáttya nyelvem tiszta szívbül rátok.
Mint a csigabíga félkuporoggyatok,
Mint a hal a vízbe, úgy szaporoggyatok.

Lakomához hívás czéljából így szól a násznagy-
hoz:

Násznagy uram! igen jó a leves, kivált üres hasba ha mász,
igen hevés tüdőbül és májbül összeállították a mi szakácsnéink
és eszt küdötték.

„Vőfény uram mán a leves készén vagyon,
Lípincsik (lépjen) be vele várják igen nagyon!“
(Földes, Szabolcs megye.)

BAKOS LAJOS.

Népmesék.

A daracskos béka.

Egy embör ippej magánok kaszát, hát uf-fölöstökönko
vüjött a zasszonya a zembörinek éj-jó fölöstökönt — hát izej
gyó turus mácsikot. Öjött-öjögött án a zembör, écczé csak én-
naon nad-daracskos (v. taratykos) béka mászott elü; a zasszon
naon széren meg'édétt, aongya a zuránok, hoh-hát zadargya (v.
zabargya: zavarja, üzze, kergesse) e innejd! Écs-csunya csédájo
a zistennek, goromba állot, nappe és csász-mász, még ének éva-
dán mindétig.

A zembör ném ütöttö agyon, sé e ném zadarta, halom ikkáb mégkináto turus mácsikke, — öjött és án gyó üzzün. A zasszon még csak abajgatott!

A taratykos béka méggegyütü (gegyünyi: jegyet tenni rá; pl. a ludaimakat méggegyütem) magánok; méttén eb-bizé eb-baszorka vót, ippejg a szomszid asszonyik.

Ném sok üdüre, a gyöü napra még hijta ezt a zembört a szomszidasszon kaszánya, el és mént ökjeme; hát bizé szokászszérin vüjött utánno énni, — tejet vüjött neki. Gyó üzzön öjött, még és dicste, hom-millen gyó; hát amin dicsi, aongya án, hogy illen gyó tejet — méttén fölijje öggyütt vót — a feleséggye és ennejik.

Látottnya vót (látottnya: látszata; pl. nincs bizé dógodnak látottnya), hogy ád-án; halom ész-szijjat adott, nem tejet fölijje. Hazafeli tészölgött, uttyábo talát két kaszást év-vékon déreku fóa alatt nyugonnya; eök eszbevették, hogy a tarisznyájában észszij lógg elü, mégkérdösztik, hom-minek a? — emongya, hogy akiná kaszát, az atta a feleséggyinek, hok-kössé a dérikára: emlikézet okájér ajándikba atta. A zembörök aszonták, hogy abizé ném ér körösztü, mét naon szükös (az egész csekélység), még és porubáták a fóa dérikán; hát ugyant és amin körültekerik a fóa dérikán, ot csak én-naot rostant (v. rostagott), két-feli törött a fóa. Foggya a szijjat a zembör, visszavüttö, mégkérdöszte a zasszonu, hom-mifélé szijjat adott, hát uramsisténöm! — emongya án, hogy ait atta, hogy a feleségöm maj a dérikáro kössö, hogy attu maj kétfeli törgyön, mét mutkoriba a réten agyon akarta üttetnyi.

Auta ének évadán és ha föeszmulök (v. főüdülok: fölébredék) istenömet kéröm, hom-mencsön még a baszorkátü.

(Dobronak.)

FATÉR JÓZSEF.

Találás mesék.

1. Gyöngyösiek.

Mit jársz té ère te csivirég csavarog? Mit kérdezéd tülem teteji lyukas, mikor az én farkam tövig aranyos. — *Kémény, füst és a láng.*

Tömpe tolyla, kis vas villa, fejr agár fut utánna. — *Kéz, tü és czérna.*

Négy dobon dobondaré, két kocson kocsondaré, csak égy maga suhanczáré. — *Ló lába, füle és farka.*

Ném azé véttelek, hogy a szögre tégyelek; haném azé véttelek, hogy az én mezitelenémet at té szörösödbe belé tégyem. — *Ködmön és a kéz.*

Még fiatal léáll, ha mégörekszik feláll. — *Mák.*

Erdőbe berdőbe fejten kutya jár. — *Fejsze.*

Parton ülő remétének kicsüng a lödörkéje. — *Harang* és az *üteje.* (Máshol: Dombon ülő Demeternek kinn a lödörgője.)

Ollyan lyánkám vót, hogy so sé füsüködött, még is sima vót. — *Hagyma.*

Fekete bőr vérés hús, izog mozog belé csúsz. — *Csizma*
és a *láb.* Ifj. KÁPLÁNY JÓZSEF.

2. Veszprém megyei ek.

Fínyés, förtelmes, gyere haza, most köllessz. — *Vas fazék.*

Ha a házon átadom is, még is a kezembe marad a vége.

— *Gombolag.*

Mikor királ a bóha? — *Mikor mászkirál.*

Uton mégy a tipetopa,

Hátán viszi genyegonya. — *Birka* (gyapjas).

Uton mégy a kipekopa,

Hátán vüzi tityetotya,

Széme négy, fülö négy,

Körme pedig huszannégy. — *Lovas katona.*

Kívü szörös, bellü édés. — *Kulacs.*

Két szörös köszt égy mesztelen meredéz. — *Kocsirud.*

(Somlya vidékéről.)

TÖTTÖSSY BÉLA.

Debreczeni ek.

Van nékem ety kis lovam, am mék maga alól kihánnya ag ganét. — *Fúró.*

Útonn útfélessen úrfiak ugrálnak. — *Békák.* (Alliteratio)

v. ö. útonn útfélessen üstöt borogatnak: *vakondok túrás.*

Fent jár, nem madár.

Lyugba búvik, nem bogár. — *Golyó.*

Öreg apó négy lábonn áll,

Ijjel nappal mindig pipál. — *Kémény.*

Ety fa felnött ága nélkül,

Madár rá száll szárnya nélkül,

Meg is eszi szája nélkül. — *Gyertya.*

Aran tökénn aran tál,

Aran tálba aran máj. — *Hold.*

Felültem az ürgöm bürgöm szekerire, vittem fehérdit (ezüst pénzt), vettem rajta veresdit, oda tettem aj jukazsdiba, rá tettem ap púpozsdit (fedőt), oda szalatt asz szörözsdí, úgy rá váktam ak kalafityével, mingy ap pityapalattyba szalatt. (V. ö. 90. l. 2. tal. mese.)

MÁRTON IMRE.

4. Nagybányái.

Vót nekém éty kerekdikóm, véttem rajta véresdikát, bétetem a lyukasdiba, rá tettem a puporját, oda jött a szőrösdika, lévütte a puporját, mégette a véresdikát. — *Pénz, hús, edény, fedő, macska.* (V. ö. az előbbit.) LÖRINCZ KÁROLY.

Kurjantások.

(Körmend.)

Három fertá tizenégyre Mos ménünk az esküvőre!	A ki minket meggyaláz, Pokuba legyen kanász; Ott sé légyén égyebe Csak é kuli tehene!
Áld még isten azt a papot, A ki minket összeadott!	A ki minket onnan níz, Leptye meg a zöd penész!
Sém a mestér sé a pap Minket el ném választhat!	Nyoszoló lán kóczot típ, Annyit fingik, hányat lip.
Ásóka válasszon, Fekete föld boricson!	Fehér szoknya mosatlan, Vőfény uram gondatlan!
Sárga virág pipitér, Ményasszonyunk a mit ér!	Vas a patkóm, ném rezes, Kicsint vagyok szerelmes!
Ez az uccza kanyaríkos, A ményasszony takaríkos!	Az én csizmám sárga réz, A csunyára rá se néz!
Ez az uccza három felé, Mos mégyék a babám felé!	A ki mégunta világát, Csaptya mi közünkbe magát!
Sárga madár kaliczkába, Uj ményecske gyün a házba!	A ki kü néz az ucczára, Birka harang a nyakára v. Piros rózsa a markába!
Ményasszonyunk szomoru, Fejín van a koszoru!	Ez az uccza szégletet, Haza mégyünk, ha lehet!
Három íccze vörös bab, Látom igéd bolon vagy!	Kedves hajam, hova létté? Kontyom alá tekerétté!
Égi harmat, zuzmaráz, Ölelem a csutorát!	Jó még nézziéka ményasszont, Mos csinyátunk léánbul asszont!
Öreg pohár kezembe, Most iszom jó kedvemre!	
Alig ménnek három házig, A ményasszony mégbabázik!	TURCSÁNYI ANDOR.

Mesekezdés.

Hun vót, hun ném vót, még az opéréncziás tengérén is túl vót, — vót écczér é nagy fa, annak a fának vót hetvenhécczér

hetvenhét ágo, azon a hetvenhécczér hetvenhét ágon mindénikén vót hetven hécczér hetvenhét vargyu físzék, abba a hetvenhécczér hetvenhét vargyu fészékbe mindénikbe vót hetvenhécczér hetvenhét vargyu fi; — a ki az mesémet figyêmetéssen ném hágattya, mind azon vargyuk vájják ki a szémeit; a ki pedig az én mesémet figyêmetéssen hágattya, soha sé láttya a ménnyeknek országát.

Vót écczér égy stb. (itt következik a mese).

(Bakony.)

TURCSÁNYI ANDOR.

T á j s z ó k.

Székelységiek.

Illogat: iszogat, ivogat. Kr.	Kupa: két itcze (fél kupa egy itcze). V. ö. Tsz.
Iratos: kifestett.	Kutköpü: kutkáva.
Itkányos: iszákos.	Kürtös kalács: dorongfánk; Gyergyóban: teöke beéles.
Itlanság: szomjuság.	Lábravaló: gatya.
Kaczor: horgas kés. Tsz. kaczar.	Lankás (oldal): gyenge meredek.
Kadócz: kenyérmorzsa, kadóczba rántott csirke.	Lefalángatni: lepiszkolni.
Kaffant: szakadozva üget.	Lobogó: borvizes forrás. Tsz.
Katyokás: totya, pl. körte szilva. Kr. katyó.	Lok: lapályos hely. Tsz. lók. Tsz.
Kecskekórázni: bukfenchezni.	Máté: medve, maczkó.
Kepe: kéve (kalangyákban). Tsz.	Meghitványozik: megfogy, lesenyved. Kr.
Kert: kerítés.	Megzurran: megzördül.
Képeszkedni: ráereszkedni. Kr.	Megyebiró: egyház atyja, gondnoka. Kr.
Keznyeiek: karok.	Ménes: egy ló is az. Kr.
Kiháló: éjjeli szállás marha legeltetéskor.	Messzecske, jobbacská.
Kintornálni: csuful énekelni. Tsz.	Móka: tréfa. Mókából beszél: mókázik. Nyelvör 236.
Kóboros: ernyős, pl. szejér. V. ö. Tsz. kóbor.	Mungorol: mángorol. Tsz.
Kolontos: bolond. Tsz.	Murga: rosz, pl. tehén.
Kóriczál: kóborol.	Muszuly: szoknya kalotaszegen tenyérynü széles veres vagy egyébszínü abaposztó szégylyel alúl. Kr. muszuj.
Kökör csin: kökény.	
Közél: közel.	
Kujak: ököl.	

- Nagyobb: vénebb.
 Nagy út: országút.
 Nagyszélű kalap: széles karimájú.
 Négyelni: megverni.
 Nyüszkölődni: mozogni, helyt nem találni. Kr. nyüszkötől.
 Öste: este. Tsz.
 Összehirangoznak: behirangoznak.
 Piczula: ezüst 10 kr.
 Piszolódni: zundítani.
 Piszler: csirke, pizsille.
 Poczegér: patkány.
 Pulya: törpe (pulyán maradt.) Tsz. Kr. puja.
 Radina: keresztelő lakoma. Tsz.
 Reteszfő: függő lakat.
 Ráveretes: szégyentelen. Kr. révézetős.
 Rezes: rézeleje. Tsz. Kr.
 Ribancz: rossz (pl. hely) Tsz. Kr.
 Sasfa: kerítést tartó czövek.
 Sirül: fordul, tér. Kr. sirülködik.
 Sokacska, rozsacska.
 Sózott: savanyított (buborka).
 Sutina: kopott söprű. „Sutina vigye el“: manó vigye el.
 Suvadtmogyoró: tokjából kijött mogyoró. V. ö. suvál, suvad. Kr.
 Szakadkozík{(eröm): elhagy. Kr.
 Szállingó: gyéren itt-ott felnőtt fűszál.
 Szelykés: viz: borvizes szelyke. Kr. szejke.
 Szilony: olvadásnak indult hó. Tsz.
- Szilony: kétfelé hasított vesszőből készített kötelők. Kr.
 Szimilkál: turkál, válogat ételben. Kr. szimirkál.
 Szint tart velem magasságra: egyenlő.
 Szördisznó: tövises disznó.
 Szuszanni.
 Talabor (alabor): talpaló. A kerék alá talabort vet. Tsz. Kr.
 Tálbafőt: főzelék. Tsz.
 Tegedelem: küzdés nyomorral.
 Terü: teher. Tsz.
 Tetésebb: magasabb.
 Tokány: vörös hajmával készített húsétel. Tsz.
 Tolvaj: kópé.
 Toportyán féreg: medve.
 Tovébb: tovább.
 Töklapu.
 Törpe: kicsiny; törpébb nálam.
 Ujjas: fels lesimuló gallér. Tsz. ujas.
 Ügybevenni, úgy mind számba venni.
 Ügyes: szép, derék, okos.
 Üvegcsür: üveg huta.
 Vaczkor: hitvány, pl. vaczkorló. Tsz.
 Várroncsalék: omladék.
 Vatali: csobolgó. Tsz. vatalé.
 Vetrecze: édes orda.
 Vész: soványokká vált, halomra gyült rothadt fák a székel rengetegeken. Kr.
 Vetéskapu: a falu végén, hogy a marha a vetésre ne menjen.

Villancs: éji pásztor tűz   Zakatol: hajhász. Tsz.
 Kr. villancs.   Zsélye: koporsó láda. V. ö.
 Vödör: 16 kupa.   zséje Kr.
 Zádorfa: hársfa. Tsz. zá-   KÖRÉSZ KELEMEN.
 dok.

Örségiek.

Alégos a gyomrom, hérvad a besü részém (alélt, bágyadt vagyok).

Begyáros asszony: nyalakodó, hirhordó.

Beötneni a teheneket: igába fogni.

Bitfa: l. Bófás.

Bófás bitfa ember: esetlen, faragatlan.

Csilongás mogyoru: érett piros; csilongás szemü: fényes, ragyogó.

Écsunyasza magát, csupa pörönty meglohoncza ruhája.

Éfujta magát, mégüzödött, mégüzekédett, megfutott a tehen.

Ékottyanik: „a fiatáságnak tűz van a bokájába, az öreg cseléd még má csak ékottyanik“.

Égyedült ember, rédeg legény.

Fakadék van a kezén: seb.

Finczálni, finczot rugni: ficzkándozi.

Fökény szökött a kezire: fekély.

Helénség: „helyén élő ember, helén van a dúga; mégöli a helénség“ (nagy kényelemben van; jó dolgában nem tudja, mit csináljon).

Hérvad l. Alégos, és v. ö. Budenz, Magy.-ugor szöveggyezések (2. kiad.) 123.

Hintétt neki: intett.

Huzományos ember: zsaroló.

Kártélyozó: a ki a mezőn egyet mást ellop vagy marháját tilosba ereszti.

Kételen vót vele: kénytelen. V. ö. NyKözl. III. k. 5. l.

Kéváncsi: „nagy kíváncsija van rá“ (nagyon megkívánta).

Kigyárt ember: jártas, keltes, tapasztalt.

Kottyanik: l. Ékottyanik.

Lempes: „éhorta a lempest“ (elvitte az irháját).

Lohoncza: l. Écsunyasza.

Meszledétt: pongyola, hanyag, rongyos öltözetű: „Ojan meszledétt vót, csak ugy lóggott mindéne“.

Mégdöjt az idő: meglágyult.

Mégüzekedik, Mégüzödik: l. Éfujta.

Mégveti magát az idő: megváltozik, elromlik.

Pörönty: l. Écsunyászta.
 Rédeg: l. Egyedütt.
 Röszög, mint a ló (az abrakért).

GAÁL FERENCZ.

Ormánságia k.

Bokála: kis vizes korsó. Tsz. bokáj.
 Dia: dió.
 Dönnye: dinnye.
 Elkudât: elkotródott.
 Ig y ö m (kisegítő szócska): izé.
 Izrom; két izromban: két izben.
 P á n k: fánk.
 Sz i n t e g: szinte.
 T ö g ö d: tegnap, multkor; általában a multat fejezi ki.
 Ut ó r a: utóbb.

Ziheter: zivatar. — Nem messzire egy faluban volt ez előtt 30—40 évvel egy zsörtölődő, pörölő, kemény szívű bíró; a nép elnevezte ziheternek, s ma már a családnak mindegyik tagját Ziheter vezeték névvel nevezik, sokan nem is tudják már törvényes vezeték nevüket.

Mögyöt: meggyet; m ö l y e t: melyet; össze: eszi. —
 Hutyon, utyan: hogyan. — Borhús: borús. — Jába;
 hiába. — Béli: bele (vminek a belső része). — Mienkek;
 mienk. — Loak: lovak; gyüök: jövök; általában nem ejtik a
 v-t szó közepén két magánhangzó között.

(Dráva-Fok.)

HETESY PÉTER.

Göcsejiek.

Borosán: fenyő-tüske.	Mohósan alszik: mélyen.
Börhész: törekes.	Mó: ma.
Brána: borona.	Rittani: irtani.
Csörmöl: gabna-szemet.	Sékódik (pl. csibe): sírí.
Écczéri écczéri: egyik másik.	Tsz. sékodni.
Fondor: gesztenyének tús- kés hüvelye.	Süsü: sapka. Tsz. más ért. Ujság: holdujulás.
Hasovány: kerítés. Tsz.	Várincs! — Felelet: vá- rintok.
Kanyaró: csécs, himlő	Venicse: venyige.
Kódész: koldus.	Viheder: vihar, szél. Tsz.
Lendek: bükköny.	Vínak: lármáznak.

Tehen tehén h.; — éés iás közönségesen evés ivás h.

Ném ménsz kü! azt mondják a kutyának.

Fehére feketéje = valamennyi, mind.

Akkorán kenék ünöm (annyira kellenék ülnöm) = fáradt vagyok.

Hutám utána! azt mondja a sertéskergető lány e h. hücs utána.

A határozatlan mód ragja nem *-ni*, hanem *-nya*, legalább az alhangú igéknél; p. mondanya.

Mondanáik, kérnéik: ez az alak a legnagyobb kiterjedésben dívik bármely igénél.

Az apa így kelti lányát:

Zajnal zajnalzik,
Csira tehen bogárizik;
Kê fő, té lány, kê fő,
Öcséd (fésüld) még a fejedet,
Csörüd (fejd) még a tehenet,
Hajt a kurréncs (csordás)!

Meséje a göcseji népnek kevés van, azok is felsőbb vidékek átvett meséi. Voltam tengerifosztásokon is, de a meséket illetőleg sikertelen. Ez a népnek komorságából, ravasz bizalmatlanságából és elszigeteltségéből magyarázható.

BALOGH DÉNES.

Kun-Szentmártoni szókészítési módok.

Ácsong: ácsorg, áncsorog.

Ásingol: ámuldoz. V. ö. ácsong.

Átkapálózik: átvergelődik, t. i. a tátos-ló a hegyorlaszon.

Csapkolódik: sebes csapdosva verődik (az üldöző boszorkány szagja, büze a tátosló orrába).

Ellen: neki, irányába, pl. „az erdő ellen ment”. Ez németes.

Elszáll: elröpül, elszárnyal.

Elszállit: elszárnyaltat, elröpültet, t. i. tündér-galambot.
— Mesemondó emberem mind a száll szót használta a röpül helyett.

Emitten.

Fekés: fekvés.

Felérez: feleszmél, feleszénkedik.

Fakókerék: vasalatlan kerék. V. ö. Tsz. f. szekér.

Hercze-hurczálni: vészödtetni.

Herte-perte: tátosló neve.

Himbenembe: szabott módja s illő neme szerint.

Igenyést: egyenesen.

Kieszél: kigondol.

Kigurul: gurulva kihull.

Le begő: levegő.

Mező szárnya: tátos ló neve.

Minden hogy: mindenképen, mindenfélekép.

Nagy hentesen: nagyra látó hetykeséggel, magahántor-gatólag.

Nagy természetű: nehéz természetű, mérges indulatu.

Neveztetődik: neveztetik.

Semmihenyesen.

Soká: későre, p. o. de soká gyüttél.

Sz éj: szél, szélesség.

Sz emni: szedni.

Sz érzéget: szerezget.

Szirtos: szurtos, czirmos, piszkos szürke (t. i. mesebeli macska).

Terhelő: nyeregszerszám neve.

Tor-tor: a holló hangja.

Uz ovál: alkalmatlanul rimánkodik?

Visong: folyton visit, vijjog, viong.

L égyél, j üttél, szakajj, alsz an ak, e ss én, la-
k ok, meék, veszejje el. Vette, ütte, kinyitta, itt (ivott).

Kiejtés. A másod szótagon *a é* az *a e* helyett gyakori, pl. a sz tál, mes z ély (messzely), gy e r é k s é g, ves z é d e l m e s, t e n g é r, vesztég stb. Viszont k a n a l, m u s z a j, m a j s z t e r, — Nyilt *e* van ebben: e r e g g y, (a székelynél e r é g g y, néhol e r i g y; a kun-szentmártoni ejtés legigazibb). 3. személybeli bir-tokrag viszonyrag előtt *é* helyett *i*-vel ejtődik, mint: e s z i n, h e g y i b e, s z é j i n, még pedig inkább röviden mintsem hosszan; „de már az ígéképzöben tulongul is nyulik s huzódik az *i* hangzó.

A ni helyett nyi a határozatlan módban; -k o d i k h. k o-
g y i k; aggyig. LÖRINCZ KÁROLY.

Beret vidékiek.

A l i g s é g - a l i g: alig-alig.

A z u t é g - o s z t é g: azután pedig. V. ö. Nyelvör II. 279. l. o s z t é n g.

B i á l v. b i l á j: bival.

C s á t á r á z: veszekedik. Tsz. más jelentésben. V. ö. Nyelvör. II. 184. csatarozás.

E l é g s é g e s: elég.

E l h i s z i m á g á t: elbizza magát.

É t k é s: egészséges, jó gyomrú, jól emésztő, pl. tehén, sertés.

E t t: evett: itt: ivott. Tsz.

- Gyohon: gyónik; gyohontat: gyóntat.
 Igyók: izibe, tüstént. Tsz.
 Ithol: idehaza; othol: odahaza.
 Kézerágádós: pákosz, zshivány természetű. Tsz. kezes.
 Kézés: szelid, pl. csikó, borjú. Tsz. más jelentésben.
 Léksült (= legsült): főkép.
 Mégintelen: megint. Nyelvör. II. 279. mögintelen g.
 Tsz. megintelenékeség, megmegesseg.
 Megvétémedik: a nap hevétől meghajlik, elgörbül.
 Mihent, mihencségesen: mihelyt.
 Pédiglen: pedig.
 Rittig: richtig.
 Rózán: józan. Tsz.
 Sparhét: takaréktűzhely. V. ö. Nyelvör. II. 237. l. porhely.
 Várászol, varázskodik: babonáskodik. Tsz. varászol más jelentésben. ZSOLDOS BENŐ.

Csángószavak (Tatragon, Erdélyben).

Abrosz: így nevezik a lepedőt is.	Csobán: juhász.
Ajszu: aszú; székely földön: asú.	Csokány: csákány. Tsz. csokmány.
Árdél: paprika.	Czól: pokrócz.
Árnics: fejtő.	Czökkör: szatyor. Tsz.
Bakonta: így nevezik a kurta szánnak a nyujtványát, a hová a terhet fölraják.	Debona: vagyon.
Bakócz: sütni való fa.	Doszka: deszka. Tsz.
Bábazile, bábak fergetege: tavaszi hófergeteges idő.	Dócz: púp. Tsz. ? jellel.
Beczko: báránybél megkésztve levesételnek.	Dömlök: hüvelyk ujj.
Berenga: mohfaj (a győgszertárban izlandi mohnak nevezik).	Entyinál: bólint.
Besterő: borstörő.	Farhércz: székely földön felhöcz.
Bétya: szurok.	Felóprilni: feltiltani.
Bong: gomb.	Féjszi: fejsze. Tsz. fészi.
Borbát: szorgalmas.	Fokán: vízholdó kártya. Tsz.
Bugyogós: korsó. Tsz. butykós.	Fortály: fertály.
Csál: csinál.	Furdáj: hulladék dohány. Tsz. furdály.
Csetenye: zöld ág.	Furkoly: vilbázat, merenje, apró bugja. V. ö. Tsz. furkó.
	Furtina: szélvihar.
	Goloncz: csomóka.
	Guja: répa. Tsz. más ért.

Gúzsba: üsthorog. Tsz.	Kerticza: kelés, kis seb.
guzsba és gusba.	Ketrán: gyufa.
Gyortya: gyertya. Tsz.	Kéfa: szarufa.
Há: hát.	Kocsánozni: tarlózni.
Hátkorosnyában: nyereghátban (vinni valamit).	Kompina: mérleg.
Herály: gyapjuzsák. V. ö. hara.	Konicza: szánka.
Hojszú: hosszú. Tsz.	Korzsa: koldus mankó.
Horgaska: csipke.	Kozsó: kár: szöcs. V. ö. Tsz. kozsók.
Hubesz: lepény.	Kóbor: ernyő. V. ö. Tsz.
Ingem: engem.	Kószított tej: összement tej.
Kajszos: kajsza.	Kucsúl: alszik.
Kámota: kamat.	Kusruha: kis ruha.
Keréczár: krajczár.	Kuszkura: apatárs vagy anyatárs. BARTHA KÁROLY.

Helynevek.

Szöreg (Torontálmegye).

A falu részei: Nagyfalú. Gatyaszár.

Földek: Dorozsma. Budzsák. Külső ugar. Belső ugar. Rábé. Térvár. Czigánygírcz. Tataribara. Százegyház (e helyen régi időben száz ház volt, most jó szántóföldek). Babujka. Kis rét. Tálagy.

Halmok: Babujka h. Százegyház h. Templom h. (a falúnak többi részénél 300 lábbal magasabban). Temető h. (A temető helyén hajdan nagy apátság állott; sírásás alkalmával a lakosok a föld mélyéből mai napság is emelnek ki jókora nagyságú faragott köveket, sőt nem régiben terjedelmes folyosóra is akadtak, azonban babonás félelemből ismét betemették. — Midőn Szegedet a városok sorába iktatták, Szilassy a szöregi apát volt főlsőbb helyről kinevezve, hogy a főlvató szertartást elvégezze.)

Erek: Tápai ér. Széles ér. Szlatina. Száraz ér. Kopoja. Békás.

Erdők: Cserőke. Fűzes. Lanka.

Töltések: Kereszt töltés. Maros töltés.

Utak: Országút. Bébi, Kanizsai, Térvári, Szentiváni út.

Régi családnevek: Bálint. Kis. Hegyközi. Beleszlin.

Bódi. Lakatos.

FERENCZI JÁNOS.

Gyermek-versikék.

4.

Ugyanazon játék kíséretében *).

Éva, szívem Éva,

Teridd fel az ajra,

Most érik a szíva,

Félszéggyük hajnalra.

*) L. 429. l.

Bár csak ez a hajnal
 Sokáig tartana,
 Hogy a szerelémnek
 Vége né szakanna.
 Szerelém, szerelém,
 Átkozott gyötrelém,
 Mért nem virágzottál
 Minden fa tetején.

Hadd szakajtott volna
 Mindén szegén legén.
 Lám én szakajtottam,
 De elszalajtottam ;
 Utánna futottam,
 De el nem foghattam !
 Szélid galamb helétt
 Vad galambot foktam.

(Duna-Vecsén.)

5.

Ugyanaz a játék.

Kis kácsa fürdik
 Fekete tóba,
 Annyához készül
 Lengyelországba.

Hajlott ága, hajlott,
 Levelibe kis mönyecske,
 Öleld, a kit szereccz.

(A körben álló erre egyet a többi közül kiragad, azt átöleli s tánczol vele, ezalatt valamennyien tovább éneklék.)

Eszt ölelém,
 Eszt csókolom,
 Komámasszony lányát,
 Tót a bukrétát,
 Kezibe adom
 Gyöngyös koszorúját.
 Ne híjatok engém
 Tuba Ilonának,
 Csak híjatok engém
 Virág zabonyának.

Hej, díj, dájdom,
 Tulipántom,
 Gyönyörű virágom.
 Én vagyok az a jó kis lány,
 Tudomára bízom,
 Elmégyék az iskolába,
 Nem ülök ottand hijába,
 Tanulom a leczkém, anyám.
 Ugy-é bizon, lész szép szok-
 nyám!

(Duna-Vecsén.)

6.

Ugyanaz a játék.

Hajlik, hajlik a méggy fa,
 Nagy az árnyíka,
 Alatta ül égy szíp barna ményecske,
 A kit szereccz, kabb (kapd) be.

(Itt a középen álló lányka — mert rendesen csak lányok játszszaak — választ magának még egyet s ezen túl tánczol vele a kör közepén).

Esz szeretém, eszt kedvelém,
 Ez az én idés kedvesém.
 Járjad, járjad, jó katona,
 Hadd dobogják ez az uccza.
 Ej! haj! székfü szál
 De szípén ki nyitottál,
 Soha el né hérvaggyál,

Bokrétának maraggyál.
 Íg a gyértya, ha még-gyúttják.
 El is alszik, ha előttyák.
 Ha piz vónék, pëndülnék,
 Rózsa vónék, terülnék,
 Olyan dicső vónék.
 Az én ingém lengyel gyócs,

Csak hogy fottyá nincsen;	Amott észik a szilvát,
A csizmám is karmazsin,	Récségtetik a magvát;
Csak hogy talpa nincsen;	A kis asszon dérékát
Vagyon varga,	Paplan alá takarják.
Ki bé varja,	Hazudik a szajkó,
Ha ném varja,	Mert nincs ihon Lajkó.
Lilék az anyja.	Kerti majoránna,
Három szál vesszőre tanálék.	Béborúlt viola,
Mírégre, mírégre tapodék.	Ez az ílet huszároké,
Vagy íletém, vagy halálom,	Elvigézett bétýároké.
Vagy té túlled`mék kell válnom,	Ájj ki mán!
Idésém, kedvesém.	Zsuzsi mán!

Erre a választott bent marad a körben, párja pedig sorakozik a kört képezők közé. Igy folyik lánczolatossan tovább a játék. — Itt Zsuzsi név áll; de mindig a magában maradó leány kereszt nevét hangoztatják.

(Földes. Szabolcs megye.)

BAKOSS LAJOS.

7.

A lányok körben járva énekelnek.

Ispiláng, ispiláng,
Ispilángi rózsa,
Rózsa vóník, piros vóník,
Tá vóník, csattaník,
Fazík vóník, durraník,
Szémén szédétt szép kis N. N.
Fordú jobb karodra.

Ekkor a megnevezett az arczával ki felé fordul s ez így tart; míg mindnyájan meg nem fordultak.

SASS JÁNOS.

Népdalok.

Három bárán még ék kos,	Hej té legén ki vat té,
Ez a kis lán ingét mos,	Ki szereteje vat té?
Ki-ki, ki-ki keminyítú keménre,	A csaplárné szereteje vagyok én,
Szereteje kedvére.	Köll-e jó bor? adok én!
Hej té kis lány ki vat té.	Éméntem a pinczébe,
Ki szereteje vat té?	Jó bort vettem iccébe,
Kertísz legin szereteje vagyok én,	Oda attam a babámnak kezibe,
Köll-e rózsa? adok én!	Had igya még izibe!

(Örség.)

GAÁL FERENCZ.

Dúr a disztó, ha a gyépre méhet,
Tartottam én szeretőt eleget.
Tartottam én szeretőt eleget.
Kinek gatyája ránczra szédétt.

Még aszt mongyák, hogy né tartsak szeretöt,
Mert még ássák nekém a temetöt;
Csak azír is tartok én szeretöt,
Had ássák még nekém a temetöt.

Elmentem én a kis erdő mellett,
Barát fekütt a szíp asszony mellett;
Mennél jobban mondom neki: barát!
Annál jobban hánya veti magát.

(Földes. Szabolcs m.)

BAKOSS LAJOS.

Ez a kis lány meriti a vizet,	Fehér hatytyú mögmossa a lábát,
Rázza asztat a szerelöm hideg;	Barna kis lány mögveti az ágyát;
Égyyet-kettöt kacsintottam rája,	Barna kis lány mögveti az ágyát,
Míngyá csókra termött pici szája.	Sűrű csókra várja a galambját.

Kizödelt mán az alvégi erdő,	Édös anyám csak az a kérésöm,
Abba főnyött három rúzsá veszzö;	Szeretömet né tilcsa el tülem;
Eszt e rúzsát hároman ültették,	Vagy a Tisza vagy a szélös Duna,
Eszt a kis lányt de sokan szerették.	Az emésztt mög engöm nem sokára.

(Szeged vidéke.)

FERENCZI JÁNOS.

ÜZENETEINK.

P. D a r ó c z r a. A „köhöz legyen mérve“ magyarázata nem oly tiszta, átlátszó, mint azt az ilyszerü magyarázatoktól megkívánjuk. Példában eléadva minden homály megszűnnék. Repetita placebunt.

E r d é l y i B é l á n a k. A küldeményt megkaptuk. Ajánljuk különösen figyelmébe a szólásmódokat és tájszókat; a híven leírt mesék is nagy becsüek.

K i s s R e z s ö n e k. A nyelvtörténeti egyveleg, ha zsákra való is, kelendő. A „közepett“ meg a másik is helyet talál.

S z u l i k J ó z s e f n e k. A görög ez egyszer nem érdemli meg a haragot, az akadály szinte várva jött. A mint a boritéklap mutatja, az utasítást teljesítettük. Már úton is van.

B a k o s s L a j o s n a k. Minden rendben van, kézhez jutottak. Az Erdélyi Bélának mondtak ide is illenek.

K i s C s á n y b a. A „hosszú“ nagyon felköltötte kíváncsiságunkat. Alkalmasint a ki vár, várat nyer.

Ó B e c s é r e. Mi is azt tartjuk, a mit a szegedi asszony, hogy „jobb a van a vanatlannál“, azért legyen.

T a t r a n g r a. Az elejét használat végett máshova adtuk, nem vész kárba. Onnan átláról a keleti oldalon még semmi életjel. Talán elveszett?

A g á c z i E n d r é n e k. Kérélmé szerint intézkedtünk. A napokban megérkezik.

M a r g a l i c s E d é n e k. A körülmények más nemü intézkedést tettek szükségessé; az új annyival könnyebb, mert tetemesen rövidebb.

B a l l a g i A l a d á r n a k. „A kalapos szeg“ valahová eltévedt; ha talán újra megkaphatnók? És a kuruzslások?

V i s k r e. A küldemény megérkezett; rendeltetése helyére átadtuk.

Z s o l d o s B e n ö n e k. Szeretnénk önnel szóbelileg értekezni; kérjük, látogasson meg.